

CHUMAK SONGS

ЧУМАЦЬКІ ПІСНІ

ПІСЕННИК

KIEV
"MUZYCHNA UKRAINE"
1989

КИЇВ
«МУЗИЧНА УКРАЇНА»
1989

«ОЙ ХОДИВ ЧУМАК...»

Упорядкування та передмова
А. І. Іваницького

Куди оком не кинь — степ. Без кінця і краю. Навесні й до середини літа котить вітер шовкові хвилі у степових травах. А далі — зелень жовкне під гарячим сонцем, у вибалках встають міцний дух чебрецю. Дзвенять з високості жайворонки, ширяє у безмежжі неба орел, а внизу, між прив'ялою новилою, степова чайка готує підняти на крило молоде своє птаство.

Та раптом домішуються до гомону вітру, трав і степового птаства віддалені звуки й голоси. То йде чумацька валка: вози риплять, ярма бряжчать, воли ремигають. Із-за пагорба спершу виринає двоє-троє кінних дозорців, а там — перша мажа, запряжена паровицею полових волів, друга, третя... 30—40, а, буває, й удвоє більше. Йдуть чумаки одвічними дорогами — Чорним, Царгородським, Харківським, Муравським шляхами — у Крим, в Причорномор'я...

З п'ятнадцятого, а, може, ще й з чотирнадцятого століття аж до другої половини дев'ятнадцятого віку торували степові дороги люди мужні, відчайдушні — українські козаци,

5209000000—130
Ч М208(04) — 89 59.89

© Видавництво «Музична Україна», 1989

селяни й міщани. Чигали на них хвороби й злигодні ранньої зими, налітали степові розбійники-харцизи, татарські орди. Тож недарма на мажах, окрім риби й дьогтю, солі й зерна, недалечко— під рукою — лежали шаблі, піки та вогнепальна зброя. Лиш завбачать дозорці підозрілого вершника на виднокраї — зараз мажі ставлять у коло, а там вже, кому яка доля судилася.

З Перекопу до Салгірі там неміряні милі,
Ой там лежать чумаченьки — де три,
де чотири.

Отакий-то був цей півтисячолітній, незвичайний торговельно-візницький промисел, названий чумакуванням. Охопив усе Подніпров'я, Центральну, Лівобережну Україну. Про його господарче значення можна судити хоча б з того, що чумаки розвозили щороку мільйони пудів риби, вина, воску, дьогтю і дві третини усього товарного зерна. Не кажучи вже про інше, і насамперед — сіль. Тож народ, неплюючи з чумаків (водночас і шануючи їхню

6

маку ні саме візництво (окрім валки ходили до Угорщини, в Москву), ні пісні (з варіантами українських чумацьких пісень налічується кілька тисяч) не дістали ніде. Почасти це пояснюється традиціями визвольної боротьби українського народу, яку він вів упродовж століть проти турецької та польсько-шляхтянської експансії. Масове покозачення, поступове просування хуторів униз по Дніпру та колонізація Степової України, пов'язані з цим потреби розвитку загальнонаціональної економіки та звичка до суворої боротьби — все це і створювало ті умови, в яких виникло і розвивалося чумацтво. Але вирішальними, безумовно, були економічні міркування.

Проте цей, економічний бік чумакування у піснях майже не відобразився. Бо один із законів мистецтва — залишається у спадок поколінням на віки лиш те, що торкає душу людини. З цього погляду чумацький фольклор є своєрідним «місним щоденником», «подорожніми нотатками» ліричного, а подеколи — епічного змісту. Пісні гуртуються навколо побутових прикмет, що були визначальними для

8

працю), склав такий жарт: «Хоч і мажі попомазав, дак і солі попоїв».

А пісні? Ті, звичайні, що співали і співають у дорозі, і на бесідах, і в козацьких походах. Звідки вони беруться? Хто їх складає? І тут була своя відповідь. Чумаки, мовляв, учинивши торг, перед зворотною дорогою йшли до моря, ховалися на березі і чекали ночі. Як заяснить небо зорями і замерехтять Чумацький шлях, — виходять грітися на місячне проміння русалки, водять танки, співають. А чумаки слухають та вчаться тих пісень, а по тому й розвозять їх по всій Україні.

Слово «чумак» (як і «козак» — вільна людина) — тюркського походження: від «чум» — діжка (мажі були завантажені бурдюками і діжками). Чумацькі пісні — і ті, що співали самі чумаки, і ті, що складали про них односельці, — належать до найсвоєрідніших духовних надбань народу. І сам чумацький промисел, і його пісенний літопис є унікальними у світовій культурі. Певною мірою схожі явища є в історії багатьох народів (наприклад, російські «ямщицкие песни»), але такого роз-

7

чумацького стану: прощання з родиною, вихід у дорогу; подорожні пригоди — частіше сумні (хвороба, смерть, втрата волів, майна, оборона від грабіжників, тяжка зима «пізніх» чумаків у Степу чи Великому Лузі у пониззі Дніпра); зворотний шлях і повернення додому.

Окреме місце належить «моралізаторській» тематичі. Наприклад, молодий легковажний чумак влітку відмовився допомогти хуторянам косити сіно. А взимку («Ой прийшла зима, лютії морози, нічим волів годувати») чумакові доводиться про це пошкодувати: хазяїн, до якого він звертається з проханням продати сіна, визнає його і нагадує про літню відмову. Або інша група пісень, де йдеться про чумака, що пропиває добро. В усіх піснях поведінка чумака-гульгетя засуджується.

Ой ти чумак, ти ледащо,
Пропив воли за нізащо.

Чумацькі пісні — стилістично неоднорідний жанр фольклору. Найдавніші з них — це

9

переважно одиночні (одноголосі) наспіви з розвиненою, нерідко — розкішною ритмомелодикою, що належить до вищих взірців не лише українського, але й світового фольклору («Ох і не отелися, хрещатий барвінку», «Ой у полі криниченька, з неї вода протікає», «Косарики сіно косять», «Ой косить хазяїн та на сіножаті»). Шедеври цього чоловічого виконавського стилю записав у ХІХ ст. М. В. Лисенко.

Багатоголосі варіанти чумацьких пісень здебільшого розспівувалися жіночими або мішаними гуртами і, отже, створені не в середовищі самих чумаків, а належать їх оточенню: односельцям, родичам. Тому висвітлення чумацького життя тут має свої риси і в змісті, і в мелодиці. Якщо чумацькі чоловічі пісні трапляються не лише в діатонічних, але й альтерованих ладах широкого, понад октаву діапазону наспіву, то багатоголосі зразки здебільшого діатонічні, пристосовані до можливостей грудного тембру жіночих голосів. Частину одноголосих пісень слід зарахувати до своєрідної чумацької епіки — вони схильються

до речитативності, до споглядальності й філософічності у змісті («Ой носить хазяїн та на сіножаті», «Ой летів пугач та понад возами»). Багатоголосі ж пісні розспівні, кантиленні. Їхньому змістові властивий погляд наче збоку, ззовні на чумацьке життя. Показовими можна вважати, снажимо, пісні алегоричного змісту — про спалення солов'їного чи ремезового гнізда або лиху долю чайки, «що вивела часнята при битій дорозі» («Ой наїхали чумаків з України», «Ой горе тій чайці»).

Окреме місце посідають пісні, які до чумацьких, власне, зараховуються умовно. У їхньому змісті згадується чумак або чумацьке життя, але за місцем у традиційному побуті та за ритмікою це пісні танцювальні або жартівливі, зрідка — сатиричні. В них «чумак» до певної міри така ж збірна особа, як «дід», «баба», «кум» чи «козак» у споріднених гонаках, козачках, коломийках, шумках, метелицях («Гей, мамо, чумак іде», «Ой посіяла я ріпку, вродилась квасоля», «Шмаровіз мазав віз», «Мати моя, мати моя»).

Більшість чумацьких пісень належить до

“THE CHUMAK WENT A-ROAMING”

народнопісенної лірики, народження і художнє становлення якої припадає на XV—XVII ст. Разом з тим найдавніші зразки (передусім одноголосі) вказують і на більш давні — епічні джерела. Особливо це торкається образних і темпових асоціацій з нескінченними дорогами, повільним рухом чумацької валки і широтою степових просторів.

Чумацькі пісні живуть у народі й сьогодні, хоча з часу занепаду чумацького промислу минуло понад сто років. Їхня популярність пояснюється високою художністю текстів і наспівів — тим, що безіменні творці зуміли вкласти в них загальнолюдські художні й моральні цінності:

Анатолій Іваницький

Look around you: it's the steppe, miles and miles without rim or bound. From spring to midsummer, the wind rolls waves over its silk-soft grass. Later the steppe turns yellow in the scorching sun, and the heady smell of thyme fills the ravines. Larks sing their hearts out up in the sky, and higher still, an eagle soars in the cloudless infinity, and down below, a steppe gull teaches its young to fly just above the wilting feather-grass.

Abruptly, different sounds are wafted from afar and mixed into the hubbub of the wind, the grass and the steppe birds' trills. That is a team of *chumak* salt-carters coming, “wagons creaking, oxen lowing, harness rattling.” First two or three outriders emerge from around a mound, then the first wagon pulled by a pair of mighty straw-colored oxen, then the second and the third... A *chumak* train might amount to thirty or forty wagons, and sometimes even twice that number.

Five hundred years — from the 15th and perhaps even the 14th century to the latter half of the 19th — did those courageous men tread

he turns to for some hay for his oxen recognizes him and reminds him of their summer meeting. Or an entire group of songs about the chumak squandering his goods on drink. In all these songs, the spendthrift is unequivocally censured.

Hey chumak, you drunkard-loafer,
What did your fine oxen go for?

Chumak songs are a stylistically heterogeneous genre. The earliest of them are mostly one-voice tunes with a complex, often exquisite rhythm and melody pattern. The best of them belong to the treasure-trove of both Ukrainian and world folklore (Oh, Cross-Flowered Periwinkle, Creep Not Up That Hill; There's A Well In the Field; Making Hay; A Farmer Was Making Hay In His Hayfield). In the 19th century, these and other masterpieces of Ukrainian male vocal art were recorded by the outstanding Ukrainian composer Mikola Lysenko.

Multi-voiced versions of chumak songs were mostly sung by women or mixed groups. Quite obviously, they were created by chumaks'

fellow villagers and family members rather than chumaks themselves. Therefore, descriptions of chumak life in these songs are different both in melody and content. Whereas male chumak songs sometimes stretch from the diatonic into the alternating pitches of a wider-than-octave range, multi-voiced versions are as a rule diatonic and suited for the capabilities of the chest timbre of female voices. A part of one-voice songs may be classed a kind of chumak epics: they lean toward the recitative in form and have philosophically contemplative lyrics (A Farmer Was Making Hay In His Hayfield; Shoo, An Owl Comes Flying Above The Wagons). Multi-voiced songs were arranged for several parts and sung in the cantilena fashion. An outsider's look at chumak life is typical of allegoric songs about the burning of a nightingale's or a titmouse's nest or the grieving of a gull which has raised her young by a beaten road (Oh, Chumaks Came Trooping From The Ukraine; Oh, Woe Is That Gull Bird).

A place apart belongs to a group of songs which are only formally classed with chumak

lore. As for their function in everyday life and their rhythmic pattern, these are dancing or jocular (and sometimes satirical) songs. The Chumak of these songs is to a certain extent a character as collective as the Old Man, Old Woman, Gossip or Cossack of related *gopaks*, *kozachoks*, and other kinds of ditties.

A variety of chumak songs belong to the lyric folk songs which were composed and perfected in the 15th — 17th centuries. At the same time, the more ancient of them (one-voice songs in particular) date to still earlier, epic sources. This is evidenced in associations with endless roads, the slow progress of the chumak train and the width of steppe expanses both in imagery and in tempo.

Even today, more than one hundred years since the decline of the trade, chumak songs are still alive in Ukrainian folk tradition. Such popularity is undoubtedly due to the high quality of their texts and tunes as well as the everlasting artistic and ethic values which their nameless authors managed to put into them.

Anatoly Ivanitsky

Людмила
Григорівна
Горька

Гей, у вівторок вози підчиняли,
У вівторок вози підчиняли.

Гей, а в середу воли годували,
А в середу воли годували.

Гей, а в четвер воли напували,
А в четвер воли напували.

Гей, а в п'ятницю з родом попрощались,
А в п'ятницю з родом попрощались.

Гей, а в суботу молилися богу,
А в суботу молилися богу.

Гей, а в неділю рушили в дорогу,
А в неділю рушили в дорогу.

Гей, а з неділі прийшли до перевозу.
А з неділі прийшли до перевозу.

ГЕЙ, ІШЛИ НАШІ ЧУМАКИ В ДОРОГУ

Не поспішаючи

Гей, іш-ли на-ші
чу-ма-ки в до-
ро-гу, іш-ли на-ші
чу-ма-ки в до-ро-гу.

Гей, ішли наші чумаки в дорогу,
Ішли наші чумаки в дорогу.

Гей, в понеділок ярма паровали,
В понеділок ярма паровали.

ІДЕ КОЗАК У ДОРОГУ

Повільно

І-де ко-зак у до-ро-гу,
за ним ми-ла у по-го-ню.
Во-ли зу-пи-
ня-є і за-но-зи вий-ма-є,
та до до-монь-ку за-вер-та-є.

Іде козак у дорогу,
За ним мила у погоню.
Воли зупиняє

І занози виймас,
Та додомоньку завертас.
— Ой вернись, милий, додому,
Плачуть діти за тобою.
Малі діти плачуть
Ще й стара мати тужить,
Що нам хвортуна та не служить.

— Ой коли б ти, жона, добра,
Та сиділа б з дітьми дома,
Неділеньку читала,
А в п'ятінку постила,
То б нам хвортуна та служила.

Ой хвортуно, ти небого,
Послужи мені немного.
Служила в бурлацтві
Та служила в чумацтві,
Послужи ж ти та ще й в хазяйстві.

Ой хвортуно, ти небого,
Послужи мені немного,
Поки осідлаю
Я, козак молоденький,

26

Вороного та кониченька.
Осідлаю кониченька
Та поїду в чисте поле.
По чистому полі
Всюди та конем граю,
Та нігде долі не зискаю.

Ой вийду я на могилу
Та гляну я на долину:
Рід з родом гуляє
Та себе забавляє,
Тільки ж моє безталаннячко!

27

ПОРА, МАТИ, ЖИТО ЖАТИ

Поволі

По-ра, ма-ти, жи-то жа-ти:
ко-лос по-хи-лив-ся,
по-ра доч-ку за-між да-ти:
го-лос од-мі-нив-ся.

Пора, мати, жито жати:
Колос похилився,
Пора дочку заміж дати:
Голос одмінився.

Хоч колосок похилився,
Стебло зелененьке,

28

Хоч голосок одмінився,
Личко молоденьке.

Посилає мене мати
У степ жито жати,
Аж там чумака воли пасе,—
Став зо мною жартувати.

— Жартуй, жартуй, чумаченьку,
Жартуй, коли любиш,
А як підеш у дорогу,
То мене забудеш!

— Не забуду, моя мила,
Буду поспішати,
А як прийду додомоньку,
Сватів буду слати!

Весна-красна наступає,
Із стріх вода капле,
Молодому чумакові
Шлях-дорога пахне.

У неділю ранесенько,
Саме на схід сонця,

29

Заплакала дівчинонька,
Глядячи в віконце.

— Чому мене, моя нене,
Рано не збудила,
А як тая чумачина
З села виїздила?

— Тим я тебе, моя доню,
Рано не збудила,—
Попереду твій миленький,—
Щоб ти не тужила!

— Ти думаєш, моя нене,
Що я й так не плачу?
За дрібними слізоньками
Вже й світу не бачу!

Ой я б була, моя нене,
Зовсім не тужила,
Коли б тільки миленькому
Доленька служила!

30

Ти думаєш, моя нене,
Що я не журюся?
Ой як вийду за ворота,—
Од вітру валюся!

31

ЧУМАК ЯРМА НАКЛАДАЄ

Не поспішаючи
1)

Чу-мак яр- ма на-кла-да- є,

си-ві во- ли за-пря-га- є,

си- ві во- ли

за- пря- га- є.

1)
Чу- мак яр- ма

32

Чумака ярма накладає,
Сиві воли запрягає. (2)

Сиві воли запрягає
Да в дорогу виїзжає. (2)

Да в дорогу виїзжає,
Жінку вдома покидає. (2)

— Зоставайся, жінко, вдома,
Рубай дрова до порога. (2)

Рубай дрова до порога,
А лучину до ослона! (2)

Чумака воли запрягає
Да із двора виїзжає. (2)

Да із двора виїзжає
Й до шиночка поспішає. (2)

33

ЧОРНА ХМАРА НАСТУПАЄ

Не поспішаючи

Чор-на хма-ра нас-ту-па-є,

чор-на хма-ра на-сту-па-є,

дрі-бен до-щик на-кра-па-є.

Чорна хмара наступає, (2)
Дрібен дощик накрапає.

Чумак ярма накриває, (2)
У Крим по сіль поганяє.

Жінку вдома покидає: (2)
— Зоставайся, жінко, дома.

Рубай дрова до порога, (2)
Крушиніві до ослона.

34

Соломою в печі топить, (2)
Горщиками воду носить,

А в сусідів солі просить: (2)
— Сусідочки-голубочки,

Дайте солі два дрібочки (2)
Посолити огірочки.

Дайте солі два дрібочки, (2)
Научайте свої дочки,

Щоб по ночах не ходили, (2)
Чумаченьків не любили.

Бо в чумака стільки ласки, (2)
Як на синім морі ряски.

А в чумака стільки віри, (2)
Як на синім морі піни.

35

ТАМ, ЗА ГАЄМ ЗЕЛЕНЕНЬКИМ

Помірно (♩ = 70)

Один

Там, за га-єм

Всі

зе-ле-нень-ким,

там, за га-єм

зе-ле-нень-ким, гей, гей.

бра-ла дів-ка льон-дріб-нень-кий.

36

Там, за гаєм зелененьким, (2)
Гей, гей, брала дівка льон дрібненький.

Вона брала, вибирала, (2)
Гей, гей, все до личенька рівняла.

— Личко мов білесеньке, (2)
Гей, гей, кому будеш вірнесеньке?

А чи вору, чи майору, (2)
Гей, гей, чи чумаку молодому?

Чумак ярма нариває, (2)
Гей, гей, сірі воли запрягає.

Та із двору виїжджає, (2)
Гей, гей, жінку вдома покидає.

— Зоставайся, жінко, вдома, (2)
Гей, гей, рубай дрова до порога.

Рубай дрова до порога, (2)
Гей, гей, а ліщину до ослона.

37

— Сусідочки-голубочки, (2)
Гей, гей, дайте солі два дрібочки.

Посолити огірочки. (2)
Гей, гей, навчайте свої дочки.

Щоб по ночах не ходили, (2)
Гей, гей чумаченьків не любили.

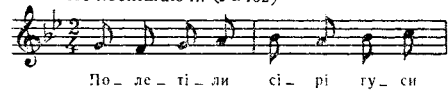
За чумаком худо жити, (2)
Гей, гей, нічим борщу посолити.

Бо в чумака стільки віри, (2)
Гей, гей, як на синім морі піни.

А в дівчини стільки ласки, (2)
Гей, гей, як на синім морі ряски.

ПОЛЕТІЛИ СІРІ ГУСИ

Не поспішаючи (♩ = 152)

Полетіли сірі гуси
На став жирувати.
Виїхали чумаченьки
На степ зимувати. } Дівчі

А вже тії сірі гуси
Пережирували,
А вже наші чумаченьки
Перезимували. } Дівчі

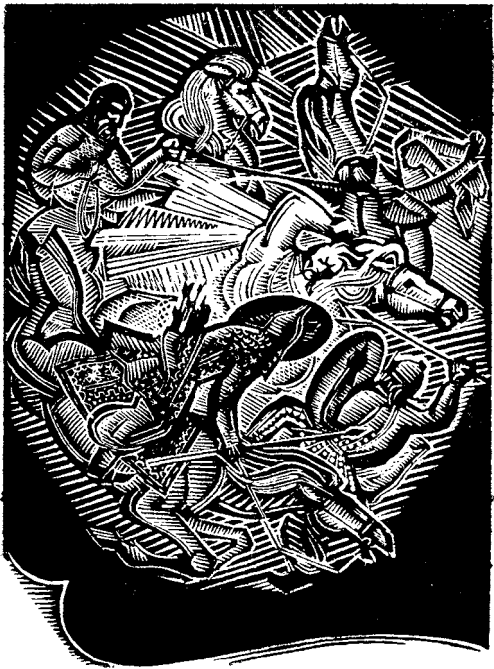
— Чом ти мене, моя мати,
Рано не збудила,
Ой як тая чумачина
З села виїздила? } Дівчі

А я тебе, моя доню,
Рано не збудила,
Бо твій чумак вперед пішов,
Щоб ти не тужила. } Дівчі

— Купи мені, моя мати,
На копійку голку,
За чотири золотії
Червоного шовку. } Дівчі

Шовком шила, шовком шила,
Шовком випивала
Задля того чумаченька,
Що вірно кохала. } Дівчі

ОЙ ВИСОКО
ТА СОНЕЧКО СХОДИТЬ

Не дуже швидко

Ой ви_со_ко та со_неч_ко
схо_ дить, а ни_зень_ко
за_хо_дить.
Гей, наш о_та_ман
по дво_роч_ку хо_дить, гей,

43

та сло_вес_но го_во_рять:

Ой високо та сонечко сходить,
А низенько заходить.
Гей, наш отаман по дворочку ходить,
Гей, та словесно говорить:

— Ой ви, хлопці, превдали молодці!
Уставайте, вози мажте,
Гей, вози мажте, ярма надівайте,
Гей, сірі воли запрягайте!

Хлопці встали, вози помазали,
Нові ярма понадівали,
Гей, нові ярма понадівали,
Гей, сірі воли позапрягали.

Степом ідуть, нові вози риплять,
Сірі воли ремигають,—
Гей, із-за лісу, лісу зеленого,
Гей, розбойнички виглядають.

44

— Ой здорові ж, превражіє сини!
А котрий між вами отаман?
Гей, наш отаман сидить між возами,
Гей, обливається сльозами.

Гей, наш отаман сидить між возами,
Обливається сльозами,
Гей, наш отаман сидить між новими,
Гей, обливається дрібними.

— Ой ви, хлопці, превдали молодці!
А беріть лиш дрюки в руки,
Гей, ви бийте, бийте, не жалійте,
Гей, на нові вози кладіте!

Поїдемо в город у Полтаву
Та наробим собі слави:
Гей, розбойничків сорок і чотири,
Гей, а ми вдесятьох їх побили!

45

ЇХАВ ДА ЧУМАК
ІЗ ДОНУ ДОДОМУ

Повільно (♩ = 50)

Один Всі

Ї- хав да чу- мак

із До- ну до- до- му.

на дра-би-ноч-ку схи- лив- ся.

Один
(2-5) На дра-би-ноч-ку схи- лив- ся, гей!

Всі

Він сво- ї- ми

46

Хто над вами паном буде, гей!
Ой гей, та той буде шанувати,
Хто вас буде годувати.

ка- ри- ми о- чи- ма

на сво-їх во- лів ди- вив- ся.

Їхав да чумак із Дону додому,
На драбиночку схилився.

На драбиночку схилився, гей!
Він своїми карими очима
На своїх волів дивився.

На своїх волів дивився, гей!
— Воли мої, сірі-полові,
Хто ж вас буде шанувати?

Хто ж вас буде шанувати, гей!
Ой гей, та той буде шанувати,
Хто над вами паном буде.

47

ОЙ БРАТТЯ ЧУМАКИ

Помірно

Один

— Ой брат-тя чу- ма- ки,

ой ви, брат- тя мо- ї,

Всі

як бу- де- те во-ли по-па-са- ти,

по- па- сить і мо- ї.

— Ой браття чумаки,
Ой ви, браття мої,
Як будете воли попасати,
Попасить і мої.

} Дівці

Та й усі чумаки
Воли попасали,

48

49

Лиш нашого пана-отамана
Сумно в ярмі стояли. } Дівці

— Ой ви, браття чумаки,
Ой ви, браття мої,
Як будете воли напувати,
Напійте і мої. } Дівці

Та й усі чумаки
Воли напували,
Лиш нашого пана-отамана
Сумно в ярмі стояли. } Дівці

— Ой ви, браття чумаки,
Ой ви, браття мої,
Як будете воли бичувати,
То бичуйте і мої. } Дівці

Та й усі чумаки
Воли бичували,
Лиш нашого пана-отамана
Самі в горб тягнули. } Дівці

50

Самі в горб тягнули,
А під горбом стали,
Та як стали — ревно зарикали } Дівці
Та й попукали*.

* Пісня про одну з драматичних пригод чумацького життя, коли воли роздимаються, «розпукають» і гинуть. (Упоряд.)

51

ОЙ ІДЕ ЧУМАК ДОРОГОЮ, ГЕЙ

Помірно

Ой і_ де чу_ мак
до_ ро_ го_ ю, гей, пі_ сень_ ку спі_
_ ва_ є, ой ог_ ля_ неть_ ся,
ох, і на_ зад се_ бе —
вже й во_ лів не_ ма_ є.

52

Ой іде чумак дорогою, гей,
Пісеньку співає,
Ой оглянеться, ох, і назад себе —
Вже й волів немає.

Похилилися ой зелені трави,
Куди воли гнали,
Пожурилися та славні чумаченьки,
Що й хури набрали.

Похилилися зелені трави,
Куди волів гнали,
Ох, і подивилися назад себе —
Вже й волів немає.

Ой годі, годі, чумаченьки,
Пісеньку співати,
Ой ходімо та й у Тангород
Волів пізнавати.

53

МОЛОДИЙ ЧУМАЧЕ,
ЧОГО ЗАЖУРИВСЯ

Не поспішаючи

— Мо- лодий чу- ма- че,
чо- го за- жу- рив- ся?
Чи во- ли прис- та- ли,
чи з до- ро- ги збив- ся?

— Молодий чумаче, чого зажурився?
Чи воли пристали, чи з дороги
збився? (2)

— Воли не пристали, з дороги не збився,
Помер отець, мати, та й я
зажурився. (2)

54

Помер отець, мати, та й я зажурився,
Та й я зажурився — без долі
вродився. (2)

Та й я зажурився — без долі вродився,
Піду в чистім полі пошукаю долі. (2)

Не найшов я долі, но найшов долину,
Но найшов долину — й матері могилу. (2)

55

ІШОВ ЧУМАК,
ІШОВ ЧУМАК З ДОНУ

Помірно

І- шов чу- мак, і- шов чу- мак
з До- ну, із До- ну ло-
- до- му. Він сів під вер..
він сів під вер- бо- ю, прок- ли-
- на- є до- лю. Він
сів, він сів під вер-

56

- бо- ю, про- кли- на- є до- лю.

Ішов чумак, ішов чумак з Дону,
Із Дону додому.
Він сів під вер... він сів під вербою,
Проклинає долю.
Він сів, він сів під вербою,
Проклинає долю.

— Доле моя, доле моя злая,
Доле сирітська,
Чом ти не та... чом ти не така,
Як доля людська?
Чом ти, чом ти не така,
Як доля людська?

57

ГЕЙ, ГЕЙ!
ОЙ ХТО ЛИХА НЕ ЗНАЄ

Не швидко (♩=70)

Гей, гей! Ой хто ли-ха
не зна-є, не-хай ме-не
спи-та-є, та гей же!

Гей, гей! Ой хто лиха не знає,
Нехай мене спитає, та гей же!

Гей, гей! Та виріс я в наймах, в неволі,
Та не знав я долі ніколи, та гей же!

Гей, гей! Та по дорогах ходячи,
Та чужії воли пасучи, та гей же!

58

Гей, гей! Та чужії воли недужі,
Та вивезіть мажу з калюжі, та гей же!

Гей, гей! Та поставте мажу на суші,
Коло шинкарочки Настусі, та гей же!

Гей, гей! Ой шинкарочко Настусю,
Давай вина-меду нап'юся, та гей же!

Гей, гей. Давай вина-меду нап'юся,
Та у жупан синій вберуся, та гей же!

Гей, гей! Ой дивуйтеся, вороги,
Що в сироти жупан дорогий, та гей же!

Гей, гей! Ой лицяйтеся, дівчата,
Що сирота — чумак багатий, та гей же!

59

НАД РІЧКОЮ, БЕРЕЖКОМ

Не поспішаючи

Над річ-ко-ю, бе-реж-ком,
і-шов чу-мак
з ба-тіж-ком, гей, гей,
з До-ну до до-му.

Над річкою, бережком,
Ішов чумак з батіжком,
Гей, гей, з Дону додому.

За плечима торбина,
Ще й латана свитина,
Гей, гей, дочумакувавсь.

60

— Постій, чумак, постривай,
Шляху в людей розпитай,—
Гей, гей, чи не заблудивсь?

— Мені шляху не питать —
Прямо степом мандрувать,
Гей, гей, долю доганять.

Пішла доля ярами,
Зеленими лугами,
Гей, гей, не вмів шанувать.

Як я долі не знайду,
До шинкарки в шинк зайду,
Гей, гей, забуду біду.

61

ОХ, І НЕ СТЕЛИСЯ,
ХРЕЩАТИЙ БАРВІНКУ

Помірно

Ох, і не сте-ли-ся.

хре-ша-тий барвін-ку.

та і по кру-тій го-рі.

Гей, не вті-шай-тесь.

злі-ї во-рі-жень-ки.

тай приго-доньці мо-їй. - ті.

62

Ох, і не стелися, хрещатий барвінку,
Та і по крутій горі.
Гей, не втішайтесь,
злії воріженьки. } *Двічі*
Та й пригодоньці моїй.

Бо моя пригода — козацькая врода,
Так, як рання роса:
Що вітер повіє,
сонечко пригріє, } *Двічі*
Роса на землю впаде.

Що вітер повіє, сонечко пригріє,
Роса на землю впаде.
Так моя неслава,
людська поговорка — } *Двічі*
Усе марно пропаде.

Наїхали пани й тії орендари
Воли й вози забирають.
Гей, беріть же ви
усю худібоньку, } *Двічі*
Не маю вам що казати.

63

А я, як жив буду, то все те здобуду,
Воли й вози покуплю.
Мережані ярма,
тернові занози } *Двічі*
Ще ж бо й сам пороблю.

На людську славу й тую поговорку
Ще раз у Крим ісходжу.
Повні вози солі,
повні мажі риби } *Двічі*
Ще додому привезу!

ІШЛИ ЧУМАЧЕНЬКИ З УКРАЇНИ

Повільно (♩ = 138)

Іш - ли чу - ма -
 - чень - ки з Ук - ра -
 - ї - ни та й сі - ли
 спо - чи - ва - ти
 край до - ли - ни.

67

Ішли чумаченьки з України
 Та й сіли спочивати край долини.

Викресали вогню до пружини
 Та запалили гнізда ремезині.

Та запалили гнізда ремезині,
 Та й поцеклявся діти солов'їні.

— Ой ти, возуленько, сестро моя!
 Пропали діточки, пропав же і я.

— Чи я тобі, брате, не казала:
 Не мости гніздечка край лужечка.

А мости гніздечко у лісочку
 Та й на високім дереві у вершечку.

Та ніхто того деревця не зрубас,
 Та ніхто твоїх діток не спіймас.

Розігрався козак, розігрався,
 Під ним, під ним коник розгулявся.

68

Під ним, під ним коник розгулявся
 Та й у сяє море увігнався.

— Оце, тобі сину, сваволечка,
 Ой потопає твоя головочка.

— Не загину, мамцю, не загину,
 Кого вірно люблю, не покину.

69

ТА НЕМА ГІРШ НІКОМУ

Повільно (♩ = 66)

* 1) Один

1. Та не-ма гірш ні-ко-му,
як чай-ці не-бо-зі,
всі
що ви-ве-ла ча-є-ня-та
при-би-тій до-ро-зі, // -розь,
2-7. Чу-ма-чень-ки і-шли,

* Подвійний ключ означає звучання октавою нижче.

70

— Не віддамо, чайко,
Не віддамо, наша:
Порубали, поварили,
Була добра каша! (2)

Не віддамо, чайко,
Політай на лугі
Та звий собі гніздиченько
Та й виведи другі. (2)

— Щоб вам, чумаченьки,
Так легко конати,
Як вже ж мені другий разок
На гніздо сідати. (2)

72

ча-є-ня-та зна-йшли,

Та нема гірш нікому,
Як чайці-лебозі.
Що вивела чаєнята
При битій дорозі. (2)

Чумаченьки ішли,
Чаєнята знайшли,
Стару чайку відігнали,
Чаєнят забрали. (2)

Стара чайка в'ється,
Об дорогу б'ється:
— Верніть мені чаєнята,
Я їх рідна мати! (2)

Буду воли пасти,
Буду завергати,
Лиш віддайте чаєнята,
Я їх рідна мати! (2)

71

ОЙ НАЇХАЛИ ЧУМАКИ З УКРАЇНИ

Широко

Один

Ой на-ї-ха-ли
чу-ма-ки з Ук-ра-ї-ни
тай ста-ли спо-чи-ва-ти
при до-ли-ні.

73

Ой наїхали чумаки з України
Та й стали спочивати при долині.

Та й стали спочивати при долині,
Та й викресали вогонь з оружини.

Та й розпустили пожар на долині,
Та й попалили гнізда солов'їні.

Ой кричить соловейко, репетує,
Та ніхто соловейка не рятує.

— Ой сестрице-зозуле, рятуй мене,
Бо пропали діточки, пропав і я.

— Ой чи я ж тобі, брате, не казала:
Та не мости гніздечка край дороги.

Та помости гніздечко в чистім полі,
Та на високім дереві, на тополі.

74

ОЙ ГОРЕ ТІЙ ЧАЙЦІ

Повільно (♩ = 54)

Одна

Ой го_ре тій чай_ці,

ча_єч_ці не_бо_зі,

1) Всі

що ви_ве_ла ча_є_ня_ток

при би_тій до_ро... (-зі).

1)

75

Ой горе тій чайці,
Чаєцці-небозі,
Що вивела часняток
При битій дорозі. } Дівці

А йшли чумаченьки,
На скрипочку грали.
Вони ж ті чайченята
З собою забрали. } Дівці

А часчка в'ється,
Об дорогу б'ється,
К сирій землі припадає,
Чумаків благає. } Дівці

— Ой ви, чумаченьки,
Ви, добрії люди,
Верніть мені часнята,
Бо горе вам буде. } Дівці

— Не вернемо, чайко,
Не вернемо, наша:
Поварили часнята,
Була добра каша. } Дівці

76

ОЙ ГОРЕ ТІЙ ЧАЙЦІ

Повільно

Один

Ой го_ре тій чай_ці,

го_ре тій не_бо_зі,

Всі

що ви_ве_ла ча_є_ня_

77

Ой горе тій чайці,
Горе тій небозі,
Що вивела часняток
При битій дорозі.

Ішли чумаченьки,
Воли попасали,
І чашку зігнали,
Часнят забрали.

А чашка в'ється,
Об дорогу б'ється,
К спрій землі припадає,
Чумака благає:

78

— Ой ти чумаченьку,
Ти ще молоденький,
Верни мої часнята,
Діточки маленькі!

— Ой не верну, чайко,
Не верну, небого,
Бо забереш часняток,
Полетиш у поле.

— Не буду летіти,
Тут буду сидіти,
Буду воли завертати,
Й діток доглядати!

— Ой полети, чайко,
На зелену пашу,
Бо вже твої часнята
Повкидали в кашу.

Бодай ви, чумаки,
У Крим не сходили,
Як ви мої часнята
У каші зварили!

79

Бодай вам, чумаки,
Воли похворіли,
Як ви мої часнята
З кашею поїли.

Бодай вам, чумаки,
Воли поздыхали,
Як через вас часнята
Навіки пропали!

80

ІХАЛИ ЧУМАКИ ОЙ З УКРАЇНИ

Помірно (♩ = 72)

Одна

81

Заспів для 2—8 куплетів

Да й ста-ли спо-чи-ва-ти
ой край до-ли-ни,

Іхали чумаків ой з України
Да й стали спочивати край...
ой край долини.

Да стали спочивати ой край долини,
Да й викресали вогню із...
ой з рогожини.

Да й викресали вогню ой з рогожини,
Да й пустили пожар по до...
ой по долині.

Да й пустили пожар ой по долині,
Да й поцалили гнізда со...
ой солов'їні.

82

Да полетів же бідний ой соловейко
Да ік своїй сестриці зо...
ой зозуленьці.

— Да ненько моя, ненько, ой зозуленько,
Да порятуй же діточок ой маленьких.

— Да чи я тобі, брате, ой не казала:
Да не мости гніздечка на...
ой на калині.

Да помости гніздечко ой в чистім полі,
Да серед степу на низенькій
ой на ялині.

83

ІХАЛИ ЧУМАКИ

Вільно
Одна

І-ха-ли чу-ма-ки

із Криму до до-му,

Всі

ста-ру ча-йоч-ку ввійма-ли,

84

ча-ї-нят за-бра-ли.

Іхали чумаків
Із Криму додому,
Стару чайочку ввіймали,
Чайнят забрали. (2)

А чайчка в'ється,
До дорожки б'ється.
До дорожки припадає,
Чумаків благає. (2)

— Чумаченьки-хлопці,
Славні ви молодці,
Верніть моїх чайнят,
Діточок маненьких. (2)

85

— Не вернемо, чайко,
 Не вернем, їй-богу,
 Бо як вернім чаїняток,
 Политиш ти вгору. (2)

Ой чаєчко наша,
 Неправдонька ваша:
 Поварили чаїняток,
 Добра була каша. (2)

— Ой бодай вам, хлопці,
 Воли покривіли,
 Як ви моїх чаїняток
 В каші поварили. (2)

*Хвороба,
 смерть чумака.
 Бахра
 зичивля*

◆◆◆

ПОЇХАВ ЧУМАК
 ЙА В КРИМ НА БАЗАР

Не поспішаючи (♩ = 78)

Один

1. По-ї-хав чу-мак

Всі

йа в Крим на ба-зар.

Во-ли йо-му по-хра-мі-ли,

сам чу-мак за-слаб,

сам чу-мак за-слаб.

♩ = 66 Жінка V

Чоловіки

2-7. Ой заслаб, заслаб, цей тяжко-лежить.

Ніх-то ї-го й не спита-є,

що в і-го й бо-лить.

90

Поїхав чумак
Йа в Крим на базар.
Воли йому похрамили,
Сам чумак заслаб. (2)

Ой заслаб, заслаб,
Ще й тяжко — лежить.
Ніхто їго й не спитає,
Що в їго болять. (2)

Болять в чумака
Серце й голова.
Отож йому й наробила
Чужа сторона. (2)

91

Чужа сторона,
Ще й чужі люди.
А хто ж його поховав,
Як йому смерть буде? (2)

Прийшов до него
Товариш его,
Бере їго за рученьку,
Жалує его. (2)

— Товаришу мій,
Не жалій мене,
Продай тоті сиві воли,
Поховай мене. (2)

А тоті другі
Дай моїй жені,
Щоби мене споминала
В чужій стороні. (2)

92

ОЙ У ПОЛІ КРИНИЧЕНЬКА

Не поспішаючи

Ой у полі криниченька,
з неї вода проті-ка-є,
з неї вода проті-ка-є.
Ой там чумака
сірі воли па-се,

93

ще й з крини_ці на_ пу_ ва_ є.

Ой у полі криниченька,
З неї вода протікає. (2)
Ой там чума́к сірі воли пасе,
Ще й з криниці напуває.

Воли ревуть, води не п'ють,
Бо в Крим доріженьку чують. (2)
Ой бог знає, та бог і відає,
Де чумаченьки ночують.

А ночують чумаченьки
В кримськiм степу при долині, (2)
Розпустили та сірії воли
По зеленій муравині.

— Бодай же ви, сірі воли,
Та в Крим по сіль не сходили, (2)
Ой як ви мені та молодому,
Ой та жалю наробили!

94

Ой умер же чумаченько
Ой та в неділеньку вранці, (2)
Ой поховали та чумаченька
Та в зеленому байраці.

Насипали над чумаком
Та високою могилу, (2)
Ой посадили та в головоньках
Та червону́ю калину.

Прилинула зозуленька
Та й сказала: «Ку-ку!» (2)
— Ох, і подай, сину, подай, орле,
Та хоч праву, праву руку.

— Ой рад же я, моя мати,
Та обидві подати, (2)
Ой та налягла сирая земля —
Ой та трудненько підняти.

95

ОЙ ЗАСЛАБ ЧУМАК, ЗАСЛАБ СІРОМАХА

Поволі (♩ = 58)

Один

1. Ой за_слаб чу_мак,

Двое

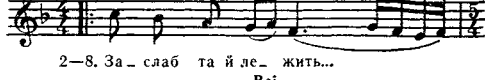

за_слаб сі_ро_ма_ха,

ой зас_лаб та й ле_жить.

Один

2—8. За_слаб та й ле_жить...

Всі

Ой ніх_то ж його_го

геть_бо й не спи_та_є,

а що в його_го бо_лить.

Ой заслаб чума́к, заслаб сірома́ха,
Ой заслаб та й лежить.

Заслаб та й лежить...
Ой ніхто ж його геть-бо й не спитає,
А що в його бо́лить.

Що в його бо́лить...
Ой бо́лять ручки, ой бо́лять ніжки,
Ой бо́лить голова.

96

97

Болить голова...
А бідна ж моя, бідна голівонька,
Що чужа сторона.

Чужа сторона...
Що нема роду при битій дорозі,—
Ой товариш один.

Товариш один...
— Ой товаришу, ой ти ж вірний брате,
Ой не кидай мене.

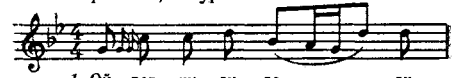
Не кидай мене...
А продай воли, сірі, половії —
Ой поховай мене.

Поховай мене...
Та продай вози, ярма ще й занози,
Ой поминай мене.

98

ОЙ РЕВНУЛИ ВОЛИ В МАЛЬОВАНІМ ЯРМІ

Стримано, з журбою

1. Ой рев- ну- ли во- ли

в ма- льо- ва- нім яр- мі,

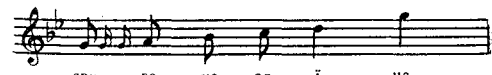
з Кри- му й і- ду- чи.

2-15. З Кри- му й і- ду- чи...

По- хо- ва- ли брат- тя

сво- го ха- зя- і- на,

99

до до- му йду- чи.

Ой ревнули воли в мальованім ярмі,
З Криму й ідучи.

З Криму й ідучи...
Поховали браття свого хазяїна,
Додому йдучи.

Додому йдучи...
Та не буде знати ні отець, ні мати,
Ні брат, ні сестра.

Ні брат, ні сестра...
Та не буде знати свого чумаченька
Жона молода.

Жона молода...
Тільки буде знати того чумаченька
Чужа сторона.

100

Чужа сторона...
Поховали браття свого хазяїна
В зеленім саду.

В зеленім саду...
Ой у саду, саду зеленому
Під клин-деревиною.

Під клин-деревиною...
Рости, клин-дерево, тонке та високе
Та й спусти гілля.

Та й спусти гілля...
Ой і спусти гілля з верха до коріння —
Лист додолочку.

Лист додолочку...
Прикрій, прикрій тіло чумачьке біле,
Ще й головочку.

Ще й головочку...
Та щоб тее тіло, чумачьке біле,
Та й не чорніло.

101

Та й не чорніло...
 Од буйного вітру, од ясного сонця
 Щоб не марніло.

Щоб не марніло...
 Ой ревнули воли в мальованім ярмі —
 Сльоза сльозу побива.

Сльоза сльозу побива...
 Та вже ж, миле браття, нашого товариша
 На світі нема!

102

ОЙ ХОДИВ ЧУМАК,
 ДА ХОДИВ БУРЛАК

Повільно
 Один

Ой хо-див чу-
 Всі
 -мак. та хо-див бур-лак
 да сім год по До-ну.
 Один rit. a tempo
 Сім год по До-ну... Да не слу-
 Всі
 -ча-ло-ся да приго-донь-ки

103

да ні-ко-ли йо-му.

Ой ходив чумака, да ходив бурлак
 Да сім год по Дону.

Сім год по Дону...
 Да не случалося да пригодоньки
 Да ніколи йому.

Ніколи йому...
 Да случилася пригодонька,
 Да із Дону йдучи.

Із Дону йдучи...
 При широкій да доріженьці
 Да воли пасучи.

Воли пасучи...
 Да з глибокої кривиченьки
 Да напуваючи.

104

Напуваючи...
 Да воли його да всі похворіли,
 Да ще й сам занепава.

Ще й сам занепава...
 Занепава чумака, да занепава бурлак,
 Да на возі лежить.

На возі лежить...
 Да ніхто його да не спитає,
 Ой що в його болять.

Що в його болять...
 Да болять ручки, да болять ніжки,
 Да болять голова.

Болять голова...
 Да бідна ж його да головонька,
 Що чужа сторона.

Чужа сторона...
 Ой скинув чумака, да скинув бурлак
 Да із себе кожух.

105

Із себе кожух...
Да к сирій землі да припадає,
Да ледве зводить дух.

Ледве зводить дух...
Ой скинув чумак, да скинув бурлак
Да із себе жупан.

Із себе жупан...
— Да воли ж мої да сіренькі,
А хто ж вам буде пан?

Хто ж вам буде пан...
Ой ревуть воли, ой риплять вози,
Да шляхом ідучи.

Шляхом ідучи...
Да поховали да чумаченька,
Да із Дону йдучи.

Із Дону йдучи...
Ой у городі да у Ростові
Да ударили в дзвін.

Да ударили в дзвін...
То ж по тому чумакові,
Да що ходив на Дін.

Що ходив на Дін...
Ой у городі да у Києві
Да ударили в два.

Ударили в два...
То ж по тому да чумакові,
Що із Дону нема.

106

107

ОЙ ХОДИВ ЧУМАК

Поволі

Один
Ой хо - див чу - мак

сім літ по До - ну,

та не бу - ло при - го -

108

- донь - ки, гей, гей,

ні - ко - ли йо - му.

Ой ходив чумак
Сім літ по Дону,
Та не було пригодоньки, гей, гей,
Ніколи йому.

Ой заслаб чумак,
Заслаб та й лежить,

109

Ніхто його не слитає, гей, гей,
Що його болить.

А болить його
Серце й голова,
Помирає чумаченько, гей, гей,
А роду нема.

Ой вдарили зразу
У великий дзвін,—
Це по тому чумакові, гей, гей,
Що ходив на Дін.

Ой ревнули воли,
З Дону ідучи,
Поховали чумаченька, гей, гей,
В степу уночі.

ІШЛИ ЧУМАКИ ЦІЛИХ ТРИ РОКИ

Широко

Іш-ли чу-ма-ки
ці-лих три ро-ки, та не зна-ли
чу-ма-чень-ки
жод-но-ї бі-ди.

Ішли чумаки
Цілих три роки,
Та не знали чумаченьки
Жодної біди.

110

111

Заболіла чумакові
Вельми голова,
Ой допіру чумак знає,
Що то за біда.

Прийшов до його
Товариш його,
Узяв його за рученьку,
Жалує його.

— Товаришу-брате,
Не жалуй мене,
Візьми гроші із кишені
Та рятуй мене!

Як мало грошей,
То бери воли,
Рятуй мене, молодого,
В чужій стороні!

А тії воли
Розумні були:
Через бори, через гори
Додому прийшли.

Прийшли додому,
Стали на дворі:
— Помер, помер наш хазяїн
В чужій стороні!

112

113

ОЙ ЧУМАЧЕ, ЧУМАЧЕ, ДА ГЕЙ

Повільно (♩ = 66)

1-7. Ой, чу_ма_че. чу_ма_че, да гей!

Ой, чу_ма_че, чу_ма_че.

жит_тя тво_є со_ба_че.

114

Ой чумаче, чумаче, да гей!
Ой чумаче, чумаче,
Життя твоє собаче.

Чом не сієш, не ореш, да гей?
Чом не сієш, не ореш,
Чом нерано з Криму йдеш?

Ой я сію, я й ору, да гей!
Ой я сію, я й ору,
Та нерано з Криму йду.

Та й нерано з Криму йду, да гей!
Та й нерано з Криму йду,
Всіх чумаченьків веду.

Тільки нема одного, да гей!
Тільки нема одного —
Товариша рідного.

Обірвалася вага, да гей!
Обірвалася вага
Та й убила чумака.

116

♩ = 66

8. Доб_ра ри_ба був судак, да гей!

Доб_ра ри_ба був су_лак,

га... гар_ний хло_пець був чу_мак.

115

Ізварили судака, да гей!
Ізварили судака,
Пом'янули чумака.

Добра риба був судак, да гей!
Добра риба був судак,
Гарний хлопець був чумак.

117

ОЙ КОСИТЬ ХАЗЯЇН
ТА НА СІНОЖАТІ

Помірно

Ой ко- сить ха- зя- їн
та на сі- но- жа- ті,
аж крива- вий піт ллеть- ся,
Ой ле- жить чу- мак в хо- лод- ку під
во- зом та з ха- зя- ї-
на смі- єть- ся.

118

Ой стала осінь — лихая година,
Нічим волів зимувати,
Ой бере чумак батіг та налігач
Та йде сіна купувати.

Ой іде чумак шляхом-вулицею,
Та зуб на зуб трясеться,
Чортма на йому свити ні кожуха,
Ще й устілка волочеться.

Ой іде чумак шляхом-вулицею,
Та зуб на зуб трясеться,
А хазяїн сидить у хаті край віконця
Та вже з чумака сміється.

— Ой продай, батьку, ой продай, дядьку,
Мені хоч в'язку сіна,
Ох, бо вже ж моя бідна худібонька
В чистому степу засіла.

— А як же я кликав тебе, вражий сину,
Йди сіна косити!
Ох, то і ти одказав, що нездужаєш
І коси волочити!

120

Ой косить хазяїн та на сіножаті,
Аж кривавий піт ллеться.
Ой лежить чумак в холодку під возом
Та з хазяїна сміється.

— Ой хоч же смійся або й не смійся,
Бо за сміх тобі буде,
Ой як стане осінь — лихая година,
Тобі папі не буде.

Ой ти, чумаче, молодий козаче,
Та йди сіно косити!
— Не здужаю, дядьку, не здужаю, батьку,
І коси волочити.

Ой сидить пугач та і на могилі,
Та як «пугу», так «пугу»!
Ой поспішайте, молоді чумаки,
Ви до темного лугу.

Ой которії, що і поспішали,
То ті в лузі зимували,
А которії, що не поспішали,
То ті в степу пропали.

119

— Ой продай, батьку, або так дай, дядьку,
Та хоч в'язку соломи,
Та йди до мене, до могого воза,
Та набереш солі.

— Ой не хочу я йти до твогого воза,
Ані солі у тебе брати,
А заплати мені, то, може, і стану
Тобі воли зимувати.

Ой сидить пугач та і на могилі,
Та на вітер надувся.
Ой сидить чумак на передньому возі,
Та вже лиха здобувся.

Ой сидить чумак на передньому возі,
На важницю схилився,
Ох, та правою та і рученькою
За серденько ухопився.

Ой котилося та яснее сонце
Та понад могили,
Ой уже ж мені не чумакувати
Та із вами, чумаками.

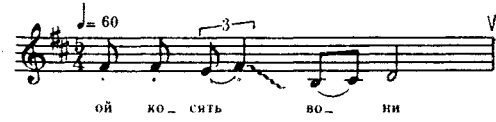
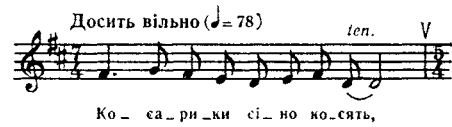
121

— Ой ви, чумаки, молодеє браття,
Та ви, люде прегожі,
Ой побудуйте мені, молодому,
Домовину з рогожі.

Ой ви, чумаки, молодеє браття,
Та зробіть ви славу —
Ой викопайте мені, молодому,
Та глибокую яму.

Ой як же буде з вас котрий, хлопці,
Та у моїй сторононьці,
Ох, і поклоніться старим отцю, неньці
Та ще й дівчиноньці!

КОСАРИКИ СІНО КОСЯТЬ

122

123

Косарики сіно косять,
Ой косять вони шовковії трави —
Аж кровавий піт з їх ллеться.

Аж кровавий піт з їх ллеться...
Ой сидить чумака в холодку під возом
Та й з косариків сміється.

Та й з косариків сміється...
— Ой не смійсь, не смійсь,
чумаче-бурлаче,
За сміх тобі горе буде.

За сміх тобі горе буде...
Ой прийде зима, лютії морози,—
Нічим волів годувати.

Нічим волів годувати...
Ой бере чумака налігач під руку
Та йде сіна купувати.

Та йде сіна купувати...
— Ой здоров, дядьку,
ой здоров, батьку,
Продай сіна хоч із в'язку.

124

125

Продай сіна хоч із в'язку...
Ой нема сіна, то продай соломи,
Бо режуть воли круторогі.

КОСАРИКИ СІНО КОСЯТЬ

Не поспішаючи, досить вільно

Один

Ко са_ри_ки сі_но ко_сять,

Всі

ой во_ни ко_сять

да й ко_си не го_с_трають_—

аж кро_ва_вий піт з їх л_я_ть_ся.

126

Косарики сіно косять,
Ой вони косять да й коси
не гострятъ —
Аж кровавий піт з їх лється.

Аж кровавий піт з їх лється...
Ой лежить чумак в холодку
під возом
Да й з косариків сміється.
Да й з косариків сміється...
— Ой не смійсь, не смійсь,
привражай сину,
За сміх тобі щось да буде.

За сміх тобі щось да буде...
Ой прийде зима, холодная мати,
Нічим волів годувати.

Нічим волів годувати...
Ой бере чумак ремінний налігач
Да йде сіна купувати.

127

Да йде сіна купувати...
— Ой продай, дядьку, продай,
рідний батьку,
Продай сіна хоч із в'язку.

Продай сіна хоч із в'язку...
Ой хоч не сіна — житньої соломи,
Бо не доїду додому.

Бо не доїду додому...
Ой воли ж мої, воли круторогі,
Хто над вами паном буде?

Хто ж над вами паном буде...
— Ой той над нами буде панувати,
Хто нас буде годувати.

128

ОЙ СИДИТЬ ПУГАЧ В СТЕПУ НА МОГИЛІ

Повільно (♩ = 69)

Ой сидить пугач

в сте_пу на мо_ги_лі

та все «пу_гу» та й «пу_гу!»

Гей, по_спі_шай_те,

вра_жі чу_ма_чень_ки.

129

зи-му-ва- ти до Лу-гу!

Ой сидить пугач в степу на могилі
Та все «пугу» та й «пугу»!
Гей, поспішайте, вражі чумаченьки,
Зимувати до Лугу*!

Ой котрії та й поспішали,
То ті в Лузі зимували,
Гей, котрії пили та гуляли,
То ті в степу пропадали.

Ой сидить пугач в степу на могилі
Та й на вітер надувся.
Гей, лежить чумак на середнім возі
Та вже лиха здобувся.

— Ой якби ж я знав, що тут мені
помирати,

* Великий Луг — історична назва дніпровських плавнів.

130

Свому б роду вклонився,
Гей, вийшов би я на той битий
шляшок,
Слізоньками облився!

Ой ви, чумаченьки, ой ви,
молоденькі,
Та все хлопці ви гожі,
Гей, побудуйте мені, молодому,
Домовину з рогожі!

Як буде котрий, милее браття,
Та у нашій стороньці,
Гей, поклоніться старим отцю, неньці
Та ще й тій дівчиньці!

131

ОЙ ЛЕТІВ ПУГАЧ ТА ПОНАД ВОЗАМИ

Повільно *ten.*

1. Ой ле-тів пу-гач

та по-над во-за-ми,

як «пу-гу!» та й «пу-гу!»

Ой ви-сти-гай-те, славні чу-ма-

-чень-ки, зи-му-ва-ти-ся в Лу-гу.

132

2-6. Ой ви-сти-гай-те,

сла-вні чу-ма-чень-ки,

зи-му-ва-ти-ся в Лу-гу!

Ой ра-ді-би ми

та по-спі-ша-ти-ся,

та щось чу-мак за-не-ду-жав.

133

Ой летів пугач та понад возами,
Як «пугу!» та й «пугу!»
Ой вистигайте, славні чумаченьки,
Зимуватися в Лугу.

Ой вистигайте, славні чумаченьки,
Зимуватися в Лугу!
Ой раді б ми та поспішатися,
Та щось чумак запедужав.

Ой запедужав славний чумаченько
Та либонь хоче вмерти.
Ой не дай боже цьому чумакові
На чужинопці смерті.

Ой як обіззався та старий чумак же
Та посеред обозу:
— Ой ви, чумаки, славні чумаченьки,
Ви, чумаченьки гожі!

Ой ви, чумаки, славні чумаченьки,
Ви, чумаченьки гожі,
Ой ізробіть цьому чумакові
Та труну із рогожі.

Ой ізробіть цьому чумакові
Та труну із рогожі,
Та викопайте цьому чумакові
Між шляхами могилу.

Повернення
дедошки.
Розказана

ТА БОЛЯТЬ РУЧКИ,
ТА БОЛЯТЬ НІЖКИ

Широко (♩ = 50)

Один

1. Та бо-лять руч- ки, та бо-
- лять ніж- ки, гей, та пше-ни-
- чень- ку жну-чи. 2-5. Та пше-ни-
- чень- ку жну- чи...
Всі
Гей, т у же ж

139

ж ме - ні на - до -
- ку - чи - ло, гей, та милень -
- ко - го жд у - чи.

Та болять ручки, та болять ніжки,
Гей, та пшениченьку жнучи.

Та пшениченьку жнучи...
Гей, та уже ж мені надокучило,
Гей, та миленького ждучи.

Та миленького ждучи...
Ой із-за гори та із-за кручі,
Гей, та риплять вози йдучи.

140

Та риплять вози йдучи...
Гей, та вози риплять, а ярма бряжчать,
Гей, а воли ремигають.

А воли ремигають...
Гей, а попереду йде чумаченько,
Гей, на сопілочку грає.

141

ОЙ З-ЗА ГОРИ
ТА ІЗ-ЗА КРУЧІ

Помірно

Ой з-за го-ри та із-за кручі
та рип-лять во-зи йду-чи,
по-пе-ре-ду
та чу-ма-чень-ко
та ви-гу-ку-ю-чи.

142

Ой з-за гори та із-за кручі
Та риплять вози йдучи,
Попереду та чумаченько
Та вигукуючи.

Ой хоч вигукуй, хоч і не вигукуй,
То пригодонька буде,
Гей, буде ж тобі та пригодонька
Та у чистому полі.

Гей, буде ж тобі та пригодонька
Та у чистому полі,
Та вивернеш аж чотири мажі *
Та на роздоллі солі.

— Ой сюди, сюди, молода дівчино,
Та солі купувати,
Ой не так солі та купувати,
Як жалю завдавати.

— Гей, годі ж тобі, молодий чумаче,
Та під возом лежати,

* Мажа — чумацький віз.

143

Бери косу, іди в росу
Та травиченьку тяти!

— Ой бодай же ти, молода дівчино,
Та того не діждала,
Ой щоб моя смоляна ручка
Та травиченьку тяла.

— Гей, годі ж тобі, молодий чумаче,
Та під возом лежати,
Бери серпи та йди в степи
Та шениченьку жати!

— Ой бодай же ти, молода дівчино,
Та того й не діждала,
Гей, щоб моя смоляна ручка
Та шениченьку жала.

144

ТА ВОЗИ РИПЛЯТЬ,
ТА ЯРМА БРЯЖЧАТЬ

Повільно (♩ = 63)
Один

1. Та во-зи рип-лять,
та яр-ма бряж-чать,
Всі
а во-ли ре-ми-
-га-ють.
Один
2-4. А во-ли ре-ми-

145

- га - ють...

А по - пе - ре - ду

та й чу - ма - чень - ко

Всі
на со - пі - лоч - ку

гра - є.

146

Та вози риплять, та ярма бряжчать,
А воли ремигають.

А воли ремигають...
А попереду та й чумаченько
На сопілочку грає.

На сопілочку грає...
А сопілочка та з барвіночка,
А оріхове денце.

А оріхове денце...
Ой як заграє та чумак вранці,
Та й болить моє серце.

147

ХОДЕ ЧУМАК ПО ДОЛИНІ

Повільно (♩ = 60)

Хо - де чу - мак

по до - ли - ні, хо - де чу - мак

по до - ли - ні,

ши - ро - кий лист на я - ли - ні,

ши - ро - кий лист на я - ли - ні.

148

Ходє чумак по долині*,
Широкий лист на ялині.

А ще ширший на дубочку,
Поняв голуб голубочку.

Хоч не свою, та й чужую,
Прийди ж, мила, поцілуй.

— Нащо ж чужу цілувати,
Своїй жалю завдавати?

* Кожен рядок повторюється двічі.

149

ІХАВ ЧУМАК ІЗ КРИМУ ДОДОМУ

Повільно (♩ = 66)
Один

І хав чу- мак
із Кри- му до до- му,
Всі
на дра-би-ноч- ку схи- лив- ся,
Один
на дра-би-ноч- ку схи- лив- ся,
Всі
ten. гей! Ду- же,

150

Не пристали й воли, з дороги
не збився,
З дороги не збився,
Одна думка серце в'ялить, гей!
Чумаченько молоденький
Та без доленьки вродився!

Та риба в морі та й та пару має,
Та й та пару має,
Тільки йому, молодому, гей!
В світі пароньки немає,
В світі пароньки немає.

Та тільки ж йому, тільки ж йому пари,
Що ті очі карі,
Тільки ж йому до любові, гей!
Що ті чорні брови,
Що ті чорні брови.

152

ду- же за- жу- рив- ся,
на сі- рі во- ли ди- вив- ся.

Іхав чумак із Криму додому,
На драбичокку схилився,
На драбичокку схилився, гей!
Дуже, дуже зажурився,
На сірі воли дивився.

— Гей, чумаче, чумаче-бурлаче,
Та чого ж ти зажурився,
Та чого ж ти зажурився, гей!
Чи сірі воли пристали,
Чи з доріженьки ізбився?

151

ГОРЕ МЕНІ НА ЧУЖИНІ

Спокійно

Го- ре ме- ні на чу- жи- ні,
зо-вуть ме-не за- во- ло- ко- ю,
ка- жуть ме-ні Ду- най брес- ти,
Ду- най- річ-ень-ку гли-бо- ку- ю.

Горе мені на чужині,
Зовуть мене заволокою,
Кажуть мені Дунай брести,
Дунай-річеньку глибокою.

Ой чи мені плисти, брести,
А чи мені утопитися?

153

Вийшла, вийшла чорнявая,
Солі не купила,
Тільки мені, молодому,
Жалю наробила.

— Годі, годі, чумак Грицько,
Під возом лежати,
Бери косу та йди в росу
Травиченьку тяти.

— Бодай же ти, дівчинонько,
Того не діждала,
А щоб моя біла ручка
Травиченьку тятя.

— Годі, годі, чумак Грицько,
Під возом лежати,
Бери серпи та йди в степи
Пшениченьку жати.

— Бодай же ти, дівчинонько,
Того не діждала,
А щоб моя біла ручка
Пшениченьку жала.

158

НАСІЯЛИ, НАОРАЛИ НІКОМУ ЗБИРАТИ

Повільно (♩ = 126)

На - сі - я - ли, на - о -
- ра - ли, ні - ко - му зби -
- ра - ти - піш - ли на - ші
чу - ма - чень - ки в Мир - го -
- род гу - ля - ти.

156

«Не їдь, не їдь у Крим по сіль,
Бо застанеш під наміткою?»

— Кохав тебе дівчиною,
Кохатиму й молодицею:
Сім років буду дождити,
Поки станеш удовицею!

Ой не всі ж тії сади цвітуть,
Що весною розвиваються;
Не всі тії вінчаються,
Що любляться та кохаються!

Половина саду цвіте,
Половина осипається;
Одна пара вінчається,
А друга розлучається.

155

Насіяли, наорали,
Нікому збирати —
Пішли наші чумаченьки
В Миргород гуляти.

В Миргороді добре жити,
Є що їсти й пити,
Чорнявую, білявую
За ручку водити.

На тім боці, на толоці,
На широкім полі,
Там вивернув чумак Грицько
Штири вози солі.

А він солі не збирає,
В сопілочку грає.
Ой дудочка, сопілочка,
Дубовее денце.

Ой дудочка, сопілочка,
Дубовее денце.
Вийди, вийди, чорнявая,
Розвесели серце.

157

Вийшла, вийшла чорнявая,
Солі не купила,
Тільки мені, молодому,
Жалю наробила.

— Годі, годі, чумак Грицько,
Під возом лежати,
Бери косу та йди в росу
Травиченьку тяти.

— Бодай же ти, дівчинонько,
Того не діждала,
А щоб моя біла ручка
Травиченьку тядла.

— Годі, годі, чумак Грицько,
Під возом лежати,
Бери серпи та йди в степи
Пшениченьку жати.

— Бодай же ти, дівчинонько,
Того не діждала,
А щоб моя біла ручка
Пшениченьку жала.

158

ОЙ НІЧ МОЯ ТЕМНАЯ

Помірно
Один

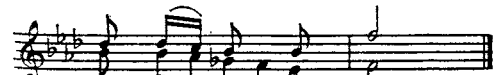
Ой ніч мо - я тем - на - я.

тем - на - я. ой да тем - на -

- я. ой о - сін - ня - я,

ой да дов - га - я.

159

Ой ніч моя темная,
Темная, ой да темная,
Ой осіння, ой да довгая.

Осіння довгая,
Довгая, ой да довгая,
Ой з ким я буду ой да сю ніч спать?

З ким я буду сю ніч спать,
Сю ніч спать, ой да сю ніч спать,
Ой з ким я буду ой да вечерять?

Повечеряю сама,
Я сама, ой да я сама,
Ой коли милого ой да нема.

Десь мій милий у Криму,
У Криму, ой да у Криму,
Ой а сіль важить ой да на вагу.

Ой сіль моя важкая,
Важкая, ой да важкая,
Ой а жизнь моя ой да тяжкая.

160

ОЙ ПО ГОРІ, ПО ГОРІ

Поважно

Ой по го - рі, по го - рі

сі - рі во - ли хо - ди - ли -

то ж го - го та чу - ма - ка,

шо ми втрьох лю - би - ли.

161

Ой по горі, по горі
Сірі воли ходили —
То ж того та чумака,
Що ми втрюх любили.

Первая любила —
Подарочок шила,
Другая любила —
Постіль білу слала.

Другая любила —
Постіль білу слала,
Третя любила —
Тая отруїла.

Як прийшов чумака,
Не сказав нікому,
На ліжко схилився,
Тяжко зажурився.

— Вари, мати, вечеряти,
А я ляжу спати,
Ой хто ж мене вірно любить,
Той прийде до хати.

162

Як прийшов перший товариш
Та й кличе орати.
— Нездужаю, пане-брате,
На волів гукати!

Як прийшов другий товариш
Та й кличе косити.
— Нездужаю, пане-брате,
По світу ходити!

Як прийшов перший товариш
Та й кличе в дорогу.
— Поїдемо, пане-брате,
Не кажи нікому!

Помер, помер чумаченько
У чистому полі,
Молодая дівчинонька —
В матусі в коморі.

Що по дівчиноньці
Отець-мати плаче,
А по чумакові
Чорний ворон криче.

163

ЧИЇ ТО ВОЛИ СИВЕЙКІ

Помірно

Чиї то воли сивейкі
Край моря ходили
Ой то того чумачейка
Що ми втрюх любили.

164

Чиї то воли сивейкі?
Край моря ходили?
Ой то того чумачейка,
Що ми втрюх любили.

Одна любила,
Правду говорила;
Друга любила,
Кільце подарила.

А третя любила
І очарувала.
А третя любила
І очарувала.

Чаруй ручки, чаруй ножки
Ще й чорні очі,
Щоб не ходив чумачейко
До дівчини вночі.

165

ТА ЗАПИВ ЧУМАК,
ТА Й ЗАПИВ БУРЛАК

Не спішаючи

Та за-пів 3
чу-мак, та й за-пів 3
бур-лак, за-пів,
за- жу-рив-ся,
а тим же він

166

Червоною хустиною
На берег махати,—
Ніхто ж того чумаченька
Не йде рятувати.

Тільки йде рятувати
Його рідна мати,
Та й зустріла рибалочок
Та й стала прохати:

— Рибалочки молодії,
Вчиніть мою волю,
Ой розкиньте тонкий невід
По синьому морю!

Рибалочки молодії
Воленьку вволили,—
Закинули тонкий невід,
Сина уловили.

Тягнуть сина до берега,
З рота вода лється.
Його мати на березі
'Б сиру землю б'ється.

168

за- жу- рив- ся—
без до- лі вро- див- ся.

Та запив чумак, та й запив бурлак,
Запив, зажурився,
А тим же він зажурився —
Без долі вродився.

Ой як пішов дорогою
Доленьки шукати,
Та не знайшов щастя-долі,
Знайшов синє море.

Ой як зійшов серед моря,
Та й став потопати,
Червоною хустиною
На берег махати.

167

— Ой нате ж вам, рибалочки,
Цього золотого,
Що витягли мого сина,
Хоч і неживого.

Ой нате вам, рибалочки,
Хоч солі на страву,
Поховайте мого сина
На велику славу!

169

ГЕЙ, СІВ ЧУМАК,
ГЕЙ, СІВ БУРЛАК

Протяжно

Гей, сів чу- мак,
гей, сів бур- лак, гей, став,
за - жу - рив - ся,
що без щас - ти,
без та - ла - ну, сі - ро -
- ма вро - див - ся.

170

Гей, сів чумак, гей, сів бурлак,
Гей, став, зажурився,
Що без щастя, без талану,
Сірома вродився.

Та пішов чумак, та пішов бурлак,
Гей, щастя шукати.
Гей, не знайшов щастя й долі,
Знайшов сине море.

Гей, як знайшов сине море,
Та став потопати,
Ніхто його, сіромахи,
Не йде рятувати.

— Риболовці, славні хлопці,
Вчиніть мою волю:
Гей, розкиньте тонкі сіті
По синьому морю.

Гей, розкиньте тонкі сіті
По синьому морю,
Гей, витягніть мого сина,
Хотя й неживого!

171

Та дарую вам, риболовці,
Коня вороного,
Ой витягніть мого сина,
Хотя й неживого.

Та дарую вам, риболовці,
Сірих волів пару,
Гей, витягніть мого сина,
Гей, хотя на славу!

Дарую вам, риболовці,
Золоте сидельце,
Гей, витягніть мого сина —
Болить мов серце.

Як витягли її сина, —
Ротом вода летється,
Стоїть мати на березі,
Як орлиця, в'ється.

172

ОЙ ХОДИВ ЖЕ ДА ЧУМАЧЕНЬКО

Поволі
Один

Ой хо - див. же
Всі
да чу - ма - чень - ко
по кру - тій го - рі,
та роз - че - сав сво - ї

173

куд- ронь- ки та й по

го- ло- ві.

Ой ходив же да чумаченько
По крутій горі,
Та розчесав свої кудроньки
Та й по голові.

То щіткою, то гребінкою
Все пригладжує,
Та на чужих же молодичок
Все поглядує.

— А чужії да молодички,
Як рожевий цвіт,

174

Ох, а моя да невдашечка
Зав'язала світ.

Ох, возьму я да невдашечку
За білу ручку
Та поведу я невдашечку
У бистру річку.

Пливи, пливи, да невдашечко,
Пливи за водою,
А я піду до молодичок
З горем та бідой.

— Добрий вечір тобі, тещечку!
Дай свою ручку,
Утопив я да невдашечку
У бистру річку.

175

У КИЄВІ НА РИНКУ

Швиденько

У Ки-є-ві на рин-ку

п'ють чу-ма-ки го-ріл-ку.

п'ють чу-ма-ки го-ріл-ку.

У Києві на ринку
П'ють чумаки горілку. (2)
Ой п'ють вони, гуляють,
На шинкарку гукають. (2)
— Да шинкарко молода,
Повір меду і вина. (2)
— Не повірю, не подам,
Бо на тобі драп жуван. (2)
— Хоч на мені жуван драп,
Дак у мене грошей жбан. (2)

176

— Як у тебе грошей жбан,
Я за тебе дочку д'дам. (2)
У суботу змовлялись,
А в неділю вінчались. (2)
Та до Києва вертались,
Свого роду питались. (2)
— Скажи мені, серденько,
Якого ти родоньку? (2)
— Я із роду Іванівна,
А по батьку Карпівна. (2)
— Скажи ж, серце, правдоньку,
Якого ти родоньку? (2)
— Я із роду Іваненко,
А по батьку Карпенко. (2)
Та бодай попи прощали —
Брата й сестру звінчали. (2)
— Ходім, сестро, ярами,
Розсіємось цвітами. (2)
Ой ти будеш сивній цвіт,
А я буду жовтий цвіт. (2)
Будуть люди цвіти рвать,
Із нас гріхи ізбирать. (2)
Ходім, сестро, горою,
Розсіємось травою. (2)

177

Будуть люди косити,
 За нас бога просити. (2)
 Да чи се ж тая травиця,
 Що з братіком сестриця? (2)

Кенкубанка.
 Харті

ЯКИЙ ЧУМАК НЕЩАСЛИВИЙ

Повільно (♩ = 60)

Я-кий чу-мак нещасли-вий,

йде з доро-ги лед-ве жи-вий. Гей, гей,

йде з до-ро-ги лед-ве жи-вий.

Який чумак нещасливий,
 Йде з дороги ледве живий.
 Гей, гей, йде з дороги ледве живий.

З гори їде — не гальмує,
 А під гору — не бичує.
 Гей, гей, а під гору — не бичує.

А під гору — не бичус,
 Де коршомка, там ноче.
 Гей, гей, де коршомка, там ноче.

Де коршомка зелененька,
 Шинкарочка молоденька.
 Гей, гей, шинкарочка молоденька.

Шинкарочка в борг дала,
 А сто рублів разом взяла.
 Гей, гей, а сто рублів разом взяла.

І сто рублів, пару волів
 То за тіі чорні брови.
 Гей, гей, то за тіі чорні брови.

Пару волів, дві телиці,
 Зато гарна молодиця!
 Гей, гей, зато гарна молодиця!

182

ЗАЖУРИВСЯ ЧУМАЧИНА,
 ЩО КОПІЙКИ НЕМА

Вільно

Музична партитура для голосу з підписом 'Вільно'. Текст пісні: За-жу-рив-ся чу-ма-чи-на, що ко-пій-ки не-ма, си-дить, лу-па-є о-чи-ма, як го-лод-на-я со-ва.

Зажурився чумачина,
 Що копійки нема,
 Сидить, лупає очима,
 Як голодна сова. } *Двічі*

Що в Полтаві та Варшаві
 Много грошей заробив,

183

А в проклятому трактиру } *Двічі*
 Тіі грошники пропив.

Пив вино, пиво, наливку,
 Музиченьку напмавав,
 А за тую музиченьку } *Двічі*
 У поліценьку пошав.

184

ЧОРНА ХМАРА НАСТУПАЄ

Помірно (♩=144)

Музична партитура для голосу з підписом 'Помірно (♩=144)'. Текст пісні: Чор-на хма-ра на-сту-па-є, дро-бен до-щик на-кра-па-є, дро-бен до-щик на-кра-па-є.

Чорна хмара наступає,
 Дробен дощик накрапає. (2)
 Дробен дощик накрапає,
 Чумак ярма нариває. (2)
 Чумак ярма нариває
 Та в дорогу виїжджає. (2)

185

Їде згори, не гальмує,
 Де під гору, не бичує. (2)
 Де під гору, не бичує,
 Де коршомка, та ночує. (2)
 Де коршомка, де новая,
 Де шинкарка молодая. (2)
 Де шинкарка молодая:
 — Дай горілки, як давала. (2)
 На тисячу наборг дала,
 А на другу прищитала. (2)
 — Ой ти, чумак, ти, ледащо,
 Пропив воли за нізащо. (2)
 Пропив воли ще й мазницю,
 Ти дивився на спідницю. (2)
 Пропив воли, пропив ярма,
 Ти дивився, що я гарна. (2)
 Пропив воли ще й телиці
 Через гарні молодіці. (2)
 — Ой я, чумак нещасливий,
 Йду додому ледве живий. (2)

ЧУМАЧЕ-БУРЛАЧЕ,
ЧОГО ЗАЖУРИВСЯ

Повільно (♩ = 138)

— Чу-ма-че-бур-ла-че,
 чо-го за-жу-рив-ся?
 Чи во-лів шу-ка-еш,
 чи з до-ро-ги збив-ся?

— Чумаче-бурлаче,
 Чого зажурився?
 Чи волів шукаєш,
 Чи з дороги збився? } Дівці

— Волів не шукаю,
 З дороги не збився,
 З дороги не збився,— } Дівці
 З родом розійшовся.

Ой бодай же попа
 Та напала трясця!
 Померла дівчина,
 Коханочка Настя. } Дівці

Не так того попа,
 Як ту попадицю,—
 Сходила спідницю
 За мою пшеницю. } Дівці

Ой маю я, маю
 Аж три корчі дроку,
 Та щоб не дочекав
 Той поличок року. } Дівці

Ой маю я, маю
 Аж три корчі пизма,
 Та щоб не дочекав
 Той поличок тижня. } Дівці

ГУЛЯВ ЧУМАК НА РИНОЧКУ

Рухливо

Гу-ляв чу-мак на ри-ноч-
 ку, та пив чу-мак
 го-рі-лоч-ку.
 Про-пив во-ли, пропив во-зи,
 про-пив яр-ма

ще й за-но- зи — все сво-

- є доб- ро.

Гуляв чумак на риночку,
Та пив чумак горілочку.
Против воли, против вози,
Против ярма ще й занози — } Дівці
Все своє добро.

Ой п'є чумак, п'є, гуляє,
Добро своє пропиває,
Добро своє пропиває,
Товариство напуває, } Дівці
Щоб вірне було.

Прокинувся чумак вранці
Та й полапав у гаманці:

190

Всі кишені вивертає,
Аж там грошей вже чортмає — } Дівці
Нічим похмелитись.

Прийшов чумак до шинкарки:
— Сип, шинкарко, хоч півкварті!
Шинкарочка згорда дметься,
Ще й з чумаченька сміється, } Дівці
Що гіркий п'яниця.

Скинув чумак жупанину:
— Сип, шинкарко, четвєртину!
— Ой не всиплю четвєртину,
Добудь грошей хоч з полтину, } Дівці
Тоді пий, гуляй!

Ой вийду я на могилу
Та погляну на долину:
Лежать воли, стоять вози,
Висять ярма ще й занози — } Дівці
Все чумацькеє добро.

Ой пішов би я додому,
Та боюся поговору:

191

Будуть бити ще й ганити,
Та заставлять ще й косити, } Дівці
А я козак нездоров.

Ой піду я у Молдаву
Та сім років погорюю,
Та сім років погорюю,
Воли й вози покуюю, } Дівці
Знов буду чумак!

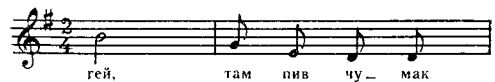
192

У КИЄВІ НА РИНОЧКУ, ГЕЙ

Помірно (♩ = 168)

У Ки-є-ві на ри-ноч- ку.

гей, там пив чу- мак

го- рі- лоч- ку.

Про- пив во- ли, про- пив

во- зи, про-пив яр- ма

193

У Києві на риночку, гей,
Там пив чумак горілочку.
Против воли, против вози,
Против ярма ще й занози — } Двічі
Все чумацькеє добро.

Ой п'є чумак, п'є, гуляє, гей,
Добро своє пропиває,
Добро своє пропиває,
Товариство напуває, } Двічі
Щоб все вірнеє було.

Прокинувся чумак вранці, гей,
Та полапав у гаманці:
Всі кишені вивертає,
А там грошей вже чортмас — } Двічі
Нічим похмелитися.

Прийшов чумак до шинкарки, гей:
— Сип, шинкарко, хоть півкварті!
Шинкарочка треться, мнеться,
Ще й з чумаченька сміється, } Двічі
Що гіркий п'яниця.

Скипнув чумак жупанину, гей:
— Сип, шинкарко, четвертину!
— Ой не всиплю четвертину,
Добудь грошей хоть полтину, } Двічі
Тоді пий, гуляй.

Вийшов чумак на могилу, гей,
Та поглянув на долину.
Лежать воли, стоять вози,
Висять ярма ще й занози — } Двічі
Все чумацькеє добро.

Ой пішов би я додому, гей,
Та боюся поговору:
Будуть бити ще й ганьбити,
Та заставлять ще й косити, } Двічі
А я чумак нездоров.

Ой піду я у Молдову, гей,
Там сім років погорюю,
Там сім років погорюю,
Воли й вози покупую, } Двічі
Знов буду чумак.

ОЙ ВЖЕ ЧУМАК ДОЧУМАКУВАВСЯ

Швиденько

Ой вже чу-мак до-чу-ма-ку-
-вав-ся, про-дав шта-ни
та й у бо-ки взяв-ся.

— Ой ти, чу-ма-че-не-бо-же,
Ой ти, чу-ма-че-го-люб-че,
чом ти не ро-биш, як го-же?
чом ти не ро-биш, як луч-че?

Ой вже чумак дочумакувався,
Продав штани та й у боки взявся.
— Ой ти, чумаче-небоже,
Чом ти не робиш, як гоже?
Ой ти, чумаче-голубче,
Чом ти не робиш, як лучче?

Ой продала дівчина юбку
Та купила козакові люльку,
Люльку за юбку купила:
Вона ж його вірно любила! } Дівчи

Ой продала дівчина гребінь
Та купила козакові кремінь,
Кремінь за гребінь купила:
Вона ж його вірно любила! } Дівчи

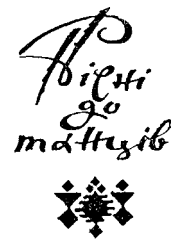
Ой продала дівчина сало
Та купила козаку кресало,
Кресало за сало купила:
Вона ж його вірно любила! } Дівчи

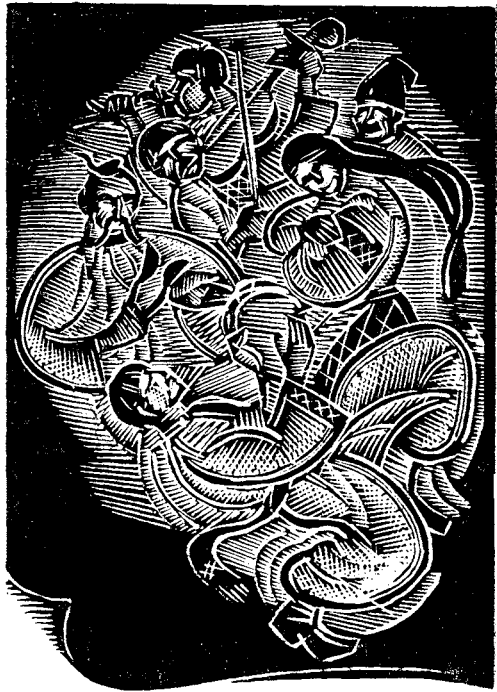
Ой продала дівчина керсет
Та купила козакові кисет,

Кисет за керсет купила:
Вона ж його вірно любила! } Дівчи

Коли б мені тютюн та люлька,
Коли б мені жінка Ганнулька,—
Я б її цілував, милував,
Ще б для неї куховарочку найняв! } Дівчи

Ой на горі вовчки трублять,
Чогось мене хлопці не люблять.
Ой зберіть, хлопці, по грошу,
Купіть мені стьожку хорошу! } Дівчи

ГЕЙ, МАМО, ЧУМАК ІДЕ

Рухливо

— Гей, ма_мо, чу_мак і_де,
гей, ма_мо, ри_бу ве_зе!
Зап_ро_сі_мо,
дай_мо хлі_ба, бу_де, ма_мо,
в до_му ри_ба.

902

— Гей, мамо, чумак іде,
Гей, мамо, рибу везе!
Запросімо, даймо хліба,
Буде, мамо, в дому риба.

Гей, мамо, другий іде,
Гей, мамо, солі везе!
Запросімо і другого —
Буде в дому солі много.

— Гей, доню, краса твоя,
Поки-сь еще молодая.
— Я молода, як ягода,
Бще мене замуж шкoda.

МАТИ МОЯ, МАТИ МОЯ

Рухливо

— Ма_ти мо_я, ма_ти мо_я,
а я доч_ка, а я доч_ка,
а я доч_ка тво_я,
чо_му ме_не не у_чи_ла,
як ма_лень_ко_

905

ю бу_ла? Ой а те_пер
я ве_ли_ка — тре_ба ме_ні
чо_ло_ві_ка,
тре_ба ме_ні
чо_ло_ві_ка,
не ста_ро_го, не ма_ло_го —

906

чу_ма_чень_ка
мо_ло_до_го.

— Мати моя, мати моя,
А я дочка, а я дочка,
А я дочка твоя,
Чому мене не учила,
Як маленькою була?

Ой а тепер я велика —
Треба мені чоловіка,
Треба мені чоловіка,
Не старого, не малого —
Чумаченька молодого.

207

ОЙ ГОЛИЙ ТИ, ЧУМАЧЕ, ГОЛИЙ

Рухливо

— Ой го_лий ти, чу_ма_че,
го_лий, ко_лись про_дав
сво_ї сі_рі во_ли.
За то_бо_ю дів_чи_на
пла_че, що ти го_лий
і бід_ний, чу_ма_че.

208

— Ой голий ти, чумаче, голий,
Колись продав свої сірі воли.
За тобою дівчина плаче,
Що ти голий і бідний, чумаче. } Дівчі

Що ти робиш, бійся ти бога?
Я дівчина молода, убога!
Не женися, серце, зо мною,
Не поправиш свою лиху долю. } Дівчі

— Ой ще ж бо я не зовсім голий,
Хоч я продав свої сірі воли.
Єще мажа солі ся зостала,
Ще моя доля не пропала. } Дівчі

— Рають мні ся люде вінчати,
Щоб дівочький стан занехати.
Чи вам моя неволя мила?
Ще й ся дівкою не находила. } Дівчі

Нехай тії замуж спішаться,
Що ся їм лица морщаться.
Я, молода, як ягода,
Ще ж бо мене замуж шкода. } Дівчі

209

Ой знаю я свої ровесниці,
А що ся їм порум'янили лиці,
Що спішили ся замуж вінчати,—
Ради би ся назад повертати. } Дівчи

— А хоча я на лиці змарніла,
Таки ж бо я своєму мужу мила.
А як дівка на лиці марна,
Не скажи їй жаден, що гарна. } Дівчи

Дала мені мати корову
Та на мою бідну голову.
До корови треба рано встати,
А я люблю до полудня спати. } Дівчи

А на літо хлопці гляділи,
А на зиму вовчики з'їли.
Я думала, же вовчики з постом —
З'їли коровицю з хвостом. } Дівчи

210

ОЙ ПОСІЯЛА Я РІПКУ

Помірно

Ой по-сі-я-ла я ріп-ку,
вродилась ква-со-ля. Вийшла за-між
за чу-ма-ка, не шас-ли-ва до-ля!

Ой посіяла я ріпку,
Вродилась квасоля.
Вийшла заміж за чумака,
Нещаслива доля! } Дівчи

Бо чумаки по дорогах
Літо й зиму ходять,
Літа ж мої, молодії,
Всі премарно сходять. } Дівчи

211

Ой вийду ж я за ворота,
Кликну на охоту,
Чи не знайдеться робітник
На мою роботу? } Дівчи

Обізвався наш школяр,
Чоловік гулящий.
— Прийди, прийди, мій школяр,
Ти будеш всіх кращій! } Дівчи

Ось приходить наш школяр
На ту вечороньку,
А чумака із дороги
Чолом додомоньку! } Дівчи

Розчиняє чумака двері —
Та й сусіль до хати!
— Засвіти лиш, жінко, свічку,
Не дай їй палати! } Дівчи

А сам пішов по куточках
Школяра шукати,
А в Марусі з переляку
Втікла душа в п'яти! } Дівчи

212

Сидить школяр у куточку
Та й в дугу зогнувся:
Аз не сам сюда прийшов,
Мя кликала Маруся! } Дівчи

Засмутився наш чумака,
Будімто б до коней,
Да й уніс на школяра
Претовстий кий дубовий! } Дівчи

— Постав на стіл, жінко, свічку,
Не дай їй палати!
Ставай рядом з школяром,
Буду вас вінчати! } Дівчи

Дощик іде, роса паде
На ясні зорі.
Зарікався наш школяр
Любить чужі жони! } Дівчи

Дощик іде, роса паде
На прекрасні зірки.
Втікав школяр шпарко босий
Од чужої жінки! } Дівчи

213

ПРОПИВ ВОЛИ, ПРОПИВ ВІЗ

Не швидко (♩ = 192)

Про_пив во_ли, про_пив віз,
 про_пив ри_бу, що при_віз.
 Ой я хло_пець із По_доля_ля,
 з У_кра_ї_ни, з Гу_ляй-По_ля.

Против воли, против віз,
 Против рибу, що привіз.
 Ой я хлопець із Подолля,
 З України, з Гуляй-Поля.

} Двічі

З України, з Гуляй-Поля,
 Де коршомка, там і воля,

214

Де коршомка, там і воля,
 Там дівчина чорноброва. } Двічі

Висить хустка коло боку,
 На коні козак нівроку.
 Молодиці поглядають,
 Тільки слиночку ковтають. } Двічі

Як побачив чорнобриву,
 Схватив в руки кінець гриви:
 — Ой чи вбитися, чи втопиться,
 Чи з чорнявою любиться? } Двічі

215

ЧУМАКОВА ЖІНКА ГУЛЯЄ

Не поспішаючи (♩ = 70)

Чу_ма_ко_ва жін_ка гуля_є,
 що чу_ма_ка до_ма нема_є.
 Гу_ляй, гу_ляй, мо_я чор_но_бро_ва,
 Як мо_я го_лов_ка звихне_ться,
 по_кіль мо_я го_лов_ка здо_ро_ва,
 то_ді то_бі все те мине_ться.

Чумакова жінка гуляє,
 Що чумака дома немає.
 Гуляй, гуляй, моя чорноброва,
 Покіль моя головка здорова.
 Як моя головка звихнеться,
 Тоді тобі все те минеться.

216

217

ШМАРОВІЗ МАЗАВ ВІЗ

Хутенько

Шма-ро-віз ма-зав віз,
по-ї-хав в до-ро-гу,
мо-ло-ду-ю мо-ло-ди-цю
ос-тав-ля-є вдо-ма.

Шмаровіз* мазав віз,
Поїхав в доругу,
Молодую молодицю
Оставляє вдома.

* Шмаровіз — так називали чумаків через те, що вони постійно мали справу з дьогтем та смолою. Від «шмарувати» — мастити, змазувати воза. (Упоряд.)

218

А втікав же той дяченько
Без штири городи,
Зачепився в маковиннях —
Наробив всім шкоди.

Гарбузини, маковини...
«Добрий вечір, люде!
Викуніть ми з того лиха:
більш того не буде».

Зачеплявся дяк за плоти
Та й за перелази,
Гойнув його мужик ціном,
Щось зо штири рази.

Прилетів же наш дяченько
До нової школи:
— Відчини ж мні, мила, двері,
Бо мі колька коле.

Положи, моя миленька,
В білії пернати,
Знать, що будуть пироги
Мене розпирати.

220

Молодая молодиця
Собі розмислила,
Наварила варениці
До сухого сира.

Наварила ковбаси
Й варениць до сира,
І до теї вечероньки
Дяка запросила.

А зачав си шмаровіз
З дороги вертати,
Взяв дяченька за рученьку —
Зачався вітати.

— Святий боже, святий крішкий,
А ти, дяче, звідкіль?
Чого ходиш на вечірки
До моєї жінки?

Не попав він просто в двері,
А в піч головою,
А свекруха, злая сука,
Його коцюбою.

219

Чужі жішки, чужі жінки —
То здоров'я моє,
А як гойнув мужик ціном —
Безголов'я моє.

221

ЩО Я БУДУ, БІДНИЙ, ДІЯВ

Жваво

Що я бу-ду,

бід-ний, ді-яв,

що я жи-та не по-сі-яв?

А-ні жи-та, ні пше-ни-ці

че-рез ті-ї мо-ло-ди-ці.

222

CHUMAK SONGS
CHUMAKS ARE SETTING OUT ON
A JOURNEY

Hey, Our Chumaks Were Leaving Home

Chumaks are setting out on a journey. They prepare harness on Monday, mend wagons on Tuesday, feed oxen on Wednesday, water them on Thursday, take leave of their families on Friday, pray to God on Saturday, and set out on Sunday and reach the river-crossing.

The Cossack Is Going Away

A Cossack is leaving for the chumaks. His wife talks him into staying home. If you're such an exemplary wife, he says, keep at home, raise our children, honor your holy Sunday, fast on Fridays — and I'll have good luck. Hey, Good Fortune, you served me well when I was a poor man and a chumak; serve me in keeping house, too.

It's Time We Reaped Our Wheat, Mother

Mother, it's time your daughter was married off. A chumak was grazing oxen in the steppe and he made passes at me. He said, I won't forget you, sweetheart, and I'll send matchmakers to you as soon as I come back. Mother, why didn't you wake

224

Що я буду, бідний, діяв,
Що я жита не посіяв?
Ані жита, ні пшениці
Через тії молодиці.

Ой посіяв чумак гречку
На голові, на вершечку.
Схопилася шура-бура,
Чумакові гречку здула.

Ох, ні гречки, ні полови, } Дівчи
Ні дівчини-чорноброви.

223

me up when they were leaving? — You'd have cried.— Oh, Mother, I can't see the light of day for tears as it is...

A Chumak Was Harnessing His Oxen

A chumak harnesses his oxen and rode out the yard. Stay home, my wife; chop wood, make candles. Out rode the chumak and turned into the nearest tavern.

A Black Cloud Is Coming

It drizzles. The chumak is leaving. Stay at home, my wife, chop wood and heat the stove well. His wife goes to a neighbor to ask some salt. Neighbors dear, give me at least a pinch. Tell your daughters not to go with chumaks at night. For a chumak has as much love for you as there is pond scum on the sea, as much faith as there's foam on the sea.

Yonder Near The Green Grove

A girl gathers flax and sings: My pretty face, who's going to kiss you? An officer, thief or young chumak? The chumak leaves home and his wife stays behind. She complains of her fate to her neighbors. Tell your daughters never to go with chumaks of a night. A chumak will have as much love for you as there's pond scum on the sea...

225

Gray Geese Fly Off To Feed At The Lake
 Gray geese fly off to a lake, chumaks stay in the steppe to pass the winter. Mother, why did you not wake me up when they were leaving the village? — For you not to pine away.— No, Mother, buy me a needle and some red silk; I'll embroider for the chumak I love.

ROAD ADVENTURES. CHUMAK FATE

The Sun Is Rising High, O High

The sun goes up and down. Chumaks drive across an endless steppe. Suddenly, robbers come out from the woods and demand the chumak leader. But he orders: My brave lads, take your sharp stakes and have no mercy! We'll go to Poltava and surprise them all: There were two scores of robbers, but the ten of us got the better of them.

A Chumak Was Homing From The Don

Homing from the Don, the chumak felt sad looking at his oxen. My dun oxen, who will owe you, who will tend you and feed you when I'm no more?

O Brother Chumaks, You Are All My Brothers

Brother chumaks grazed, watered and

drove their oxen. Only their leader's oxen stood in harness. When the train had moved on, they stopped at the foot of a hill, bellowed and fell dead (Note: Oxen sometimes died from eating the wrong grass).

A Chumak Was Strolling Down The Road And Singing A Song

A chumak strolls down the road and sings a song. When he turns around, his oxen are gone. Sad and downcast, the chumaks head for Tangorod to look for their oxen and catch the thief.

Why Have You Become Sad, Young Chumak?

What makes you sad, chumak? — My parents died, and I'm unlucky myself. I'll go to the field to look for the Lady Luck. I haven't found the Lady Luck, I've found my mother's grave instead.

A Chumak Was Returning From The Don

Returning from the Don, a chumak sat down by the water and cursed his fate. My orphan's fate, you wicked, why aren't you like other people's fates?

Hey-Ho, Whoever Knows Not Grief

I grew up a hired hand, a captive who never had a streak of luck. And I went to

make money, driving other people's oxen. Pull me out of this bog, my oxen, and right to Nastia's tavern. I'll drink wine, sporting a blue coat for all to envy me. Love me, girls, this orphan is a rich chumak!

Down By The River, Along the Shore

A chumak walks down by the riverside with a knout and a bag in hand, in patched old clothes.— Stop and ask the road, chumak!— I know the road: across the steppe and after my good fortune. It fled from me, for I didn't prize it. Ah, into the tavern and may my grief perish!

Oh, Cross-Flowered Periwinkle, Creep Not Up That Hill

Creep not up that hill, periwinkle. Don't cheer at my misfortune, my enemies. Misfortunes are like morning dew: When the sun rises, it will fall on the ground. I had debts and they took away my wagons and oxen... Good grief, I'll go to the Crimea and bring back wagons of fish and salt if I'm alive!

ALLEGORIC SONGS

Chumaks Were Coming From The Ukraine

Chumaks came from the Ukraine and

made a fire. A nightingale's nest was burned, his young perished. A cuckoo, his sister, says: You oughtn't have made your nest by the road. Next time make it high in a tree.

Nobody Is Worse Off Than This Poor Gull

Woe is her, the gull that raised her young by the steppe road. Chumaks went by and took her young away. Give me my children, she pleads.— We can't, we threw them into our gruel. Weave yourself another nest.— May it be as easy for you to die as for me to weave another nest.

Oh, Chumaks Came Trooping From The Ukraine

Chumaks come from the Ukraine and make a fire. A nightingale's nest gets burned. The nightingale calls for help but nobody comes to help him.— Save me, Sister Cuckoo! — I told you, brother: Don't make your nest by a road, make it in a field, in a high poplar.

Oh, Woe Is That Gull Bird

Woe is the gull that raised her young by the steppe road. Chumaks went by, playing a fiddle, and took her young away. Give me my children, she begs the

chumaks.— We threw them into our gruel, the gruel was tasty.

Oh, Woe Is That Gull, The Bereft Mother

Woe is the gull — chumaks went by and took her children away. Give me back my children, she pleads. I will serve you, tend your oxen.— We cooked your young in our gruel.— May you never see the Crimea, may your oxen fall sick, may you never meet good fortune!

Chumaks Were Coming From The Ukraine

(contents as in the first song in this group)

Chumaks Were Homing From The Crimea
(contents as in *Chumaks Were Coming From The Ukraine*)

SICKNESS. DEATH.

HARD WINTER ON THE STEPPE

A Chumak Went To Market In The Crimea

A chumak takes sick on the way to the Crimea. A friend comes up, pities him.— My friend, don't pity me, better sell my brace of oxen and bury me. And give another to my wife so she'll remember me.

230

in Kiev for the chumak who had not returned from the Don.

Oh, A Chumak Traveled In The Don Lands Seven Years

A chumak had plied his trade uneventfully for seven years, when suddenly he took sick and died. Church bells rang and oxen lowed as he was laid in his grave amid the moonlit steppe.

Chumaks Roamed Around Three Years

Chumaks roamed around for three years on end, never without good fortune. But one day one of them took sick. My friend, take my money, but save me! If the money's not enough, take my oxen as well! But the oxen came home through forest and hill: Our master died in a strange land.

Oh Chumak, Hey Chumak

Chumak, why are you late from the Crimea and one of your gang is missing? — My friend got killed when we were loading our wagons and the counterweight tore off its hook. We cooked some fish and remembered him. The fish was good, and he was a fine lad, too.

A Farmer Was Making Hay In His Hayfield

A chumak sneers as a farmer makes

232

There's A Well In The Field

A chumak grazes his oxen and waters them by a well. But they won't drink. The chumak takes sick and dies. A red guelder-rose bush is planted on his grave. Give me your hand! asks his mother.— I'd give you both, Mother, but earth won't let me.

Oh, The Chumak Took Sick, The Poor Beggar

A chumak takes sick in a strange land. Only his friend is with him. Dear friend, sell my oxen and bury me; sell my wagons and remember me.

Oh, Oxen Lowed In Their Painted Harness

A chumak's oxen lowed as their master died on the way from the Crimea. Friends buried him. Neither his parents nor his wife would know of that place... The oxen lowed and lowed, tears streaming from their eyes: Our master and friend is no more.

Oh, A Chumak Went A-Traveling

A chumak traveled in the Don lands seven years. Never a bad adventure, and suddenly he took sick.— My oxen, who will drive you now? — The oxen bellowed, wagons screeched. Bells pealed in Rostov as he was buried, and twice as many pealed

231

hay. Come winter, the chumak goes to buy hay for his oxen. No boy, says the farmer, you laughed too much. The chumak sits in his wagon, holding his heart. Brothers, make a coffin for me and bury me in a deep grave. Just bow to my parents and my girl for me.

Mowers Were Mowing Grass For Hay

A chumak pokes fun at farmers as they make hay. Don't laugh, there will be no feed for your oxen soon. A severe winter sets in, and the chumak goes to buy some hay. Sell me at least a bundle, good man, or at least some straw, if you please.

Mowers Were Mowing Grass For Hay

A chumak pokes fun at farmers as they make hay. Don't laugh, you'll be in trouble when winter comes. In winter, the chumak wants to buy some hay. Sell me some hay or at least straw, good man, or I won't make it home. My crescent-horned oxen, who will be your master? — Whoever feeds them well, you fool.

Oh, An Owl Sits On A Mound In The Steppe

An owl sits on a mound and hoots, "Poo-hoo!" Hurry up, you chumaks, you'll spend the winter in the lower reaches of

233

the Dnieper. One of the chumaks lies dying. Make him a coffin, lads, and bury him. And when you're back, bow to his parents and bride.

Shoo, An Owl Comes Flying Above The Wagons

An owl sits on a mound and hoots, "Poohoo!" Hurry up, you chumaks, you'll spend the winter in the lower reaches of the Dnieper.— We would love to hurry, but one of us is dying.— So make him a coffin, dig him a grave between two roads, and bury him.

HEMELCOMING. LOVE

My Arms Ache, And My Feet Ache, Too

I've been waiting for my beloved so long. But what is that? What's this noise coming from beyond the hill? Wagons creaking, oxen lowing, harness rattling. A chumak walks in front of them, playing a flute.

Oh, From Behind The Hill, A Steep Hill

Wagons rattle out from behind the hill. A chumak walks up front, driving the oxen. Hey lass, come buy my salt.— Better you come help me mow this grass.— Eh, this isn't my business.— Then help me reap this wheat.— Not my business, either.

234

I tell you not to go to the Crimea, or my father will marry me off? — I loved you a girl, now I'll wait for you to be a widow. Every garden doesn't bloom; every pair of lovers doesn't get married.

We Plowed And Sowed, And No One To Take In The Harvest

Chumaks went carousing in Mirhorod. A girl came out to buy some salt. Chumak, help me mow this grass.— Eh no, this isn't my business.— Then help me with the wheat.— Not my work, either.

Dark, O Dark Is The Night

Nights are long in fall. Who will I spend the night with? I'll sup alone, for my beloved left for the Crimea. Salt is as heavy as my life.

Up And Down The Hill

Three girls loved that chumak: one gave him gifts, the other made his bed, and the third one poisoned him. The chumak took sick on the road, died and was buried amid a bare field. The girl died of sorrow, too. Now her father and mother pine away for her, and a black raven croaks over the chumak.

Whose Are Those Gray Oxen?

Three girls loved a chumak. One loved

236

And Wagons Were Rattling, And Harness Was Clanging

Wagons rattle, harness clangs, oxen chew cud. The driver plays his flute, walking up front. His flute is made of periwinkle, its whistle of hazelwood. When the chumak plays a tune, the girl's heart aches.

A Chumak Walks Through The Valley

A chumak walks through the valley. A fir has broad needles, an oak's leaves are broader still. A pigeon has caught a dove. Even though you're not mine, come kiss me.— Why kiss another's love and hurt your own?

A Chumak Was Homing From The Crimea

A chumak fell to thought on the way from the Crimea. Hey, what are you thinking of? — I'm not lucky, you know. Even a fish in the sea has a mate. Not so with me. I could only love the one with sloe eyes and black brows.

Woe Is Me In This Strange Land

Woe is me in this strange land. I have no family. There are three girls, though: with dark, fair, and red hair. I love the dark one and propose to the fair one; as for the red one, I'll say goodbye to her. Didn't

235

him and spoke the truth, the second one gave him a wedding ring, and the third one put a spell on him. Charm his hands, feet and dark eyes, lest he go to your rivals at night.

The Chumak Went On A Drunk

A hapless chumak went to search for a better fate, fell into the sea and drowned. His mother asks fishermen: Cast your nets, take him out even if he's dead! The fishermen take him out. His mother stands crying on the shore. Take this gold piece, good people, bury my son.

The Chumak Sat Down, Hey, The Chumak Sat Down

An unlucky chumak went to look for a better fortune, fell into the sea and drowned. Take this black horse, his mother begs fishermen, take a pair of dun oxen and a gold-sown saddle, just bring my son back dead or alive!

A Chumak Went Rambling

A chumak strolls about town, casting glances at other men's wives. Other women are like flowers, and mine is but a burden to me. I'll take her by the hand and throw her into the river. Good evening, I'll say to her father, I've drowned my loveless wife in the churning river.

237

At A Market In Kiev

Chumaks were having a merry time in Kiev. One took a liking to the mistress of a tavern. Give me your daughter in marriage! They were betrothed on Saturday and married on Sunday. After a time, they asked each other about their parents. Tell me, my love, who was your father? — His name was Karpo. — So was my father's. — And we have the same family name. May these priests never see any good in this life: they married a brother and sister! Come, sister, we'll sow ourselves over the fields and turn into flowers and grasses. People will mow grass and ask God to forgive us our sin.

JOKES. BANTER

What An Unfortunate Chumak

What an unfortunate chumak! He is barely dragging his feet. He stops at an inn for the night. The mistress wines him on credit, then takes a hundred roubles and his oxen to boot. Well, what of it — I had a good time with her, he consoles himself.

A Chumak Feels Sad, Not Having A Penny

A chumak left all the money he'd made in Poltava and Warsaw in some wretched

238

Oh, Chumak, You've Done Your Chumaking

A chumak got broke, sold his pants, too. But the girl who loved him sold her skirts to buy him a pipe. She sold her combs to buy him a tinder-box, and her corset to buy him a tobacco pouch. If I had a wife like her, I'd be a faithful husband!

DANCING SONGS

Look, Mother, A Chumak Is Coming

Mother, a chumak is coming. Let's invite him. We'll give him grain and buy his fish. Look, Mother, another is coming. Let's invite him: there'll be salt in the house. Oh, my daughter, you're beautiful but too young. Too young to marry.

O My Mother, My Mother

You are my mother, and I'm your daughter. Why didn't you teach me when I was small? Now I'm a grown girl and I want a husband — not someone who's old and small, but a young chumak.

Bare You Are, Chumak, As Bare Can Be

Bare you are, chumak, not a shirt on your back. To marry me! I'm not in a hurry: my face is young and smooth yet.

240

tavern. He drank wine, beer and cordial and ordered music... and landed in the police, into the bargain.

A Black Cloud Is Coming

It's clouding over and starting to rain. The chumak stops for the night at the nearest inn. The mistress wines and dines him on credit, then bills him a thousand and adds another for good measure. What a fool you are, chumak, to have lost all you had, even your axle-grease bucket, because of a woman's charms.

What Makes You So Sad, Chumak?

Why are you downcast, chumak? — My mistress Nastia died. And the priest cheated me out of my money, the rascal.

A Chumak Was Carousing At A Market

A chumak squandered all his money and his oxen on drink. Next morning he came to the innkeeper, but she laughed him off. I wish I could go home, but my fellow villagers would ridicule and blame me for my foolishness. Better to go to Moldavia. I'll have a hard time for seven years or so, but I'll raise enough money to buy a pair of oxen and make rich again.

At A Market In Kiev

(contents as in the preceding song)

239

There may be wrinkles on my face, says an older woman, but my husband loves me; but if a girl wilts and withers, there'll be no one to tell her she's still pretty.

I Sowed Turnips And Lo! Beans Are A-Sprouting

No cheer in being a chumak's wife: he travels in the steppe in spring and in summer, and me all alone. I'll invite a student over, they're a merry lot.

The student comes to dinner and the husband arrives, too. Now stand together, says the husband, I'll marry you with this pole! The student vows never ever to love other men's wives as he flees in his bare feet.

He Drank His Oxen And Wagons Away

A chumak has wasted all he had on drink — all for dash's sake. Girls lose their heads looking at this handsome Cossack as he hops into the saddle. But then he meets a dark-browed beauty and himself loses his head. What to do — go drown myself or ask her hand in marriage?

A Chumak's Wife Has A Good Time While He's Away

A chumak's wife has a good time while he is away. All right, my dark-browed one,

241

make merry while I'm alive. When I die, your joys will be over, too.

A Tar-Carter Was Tarring His Wagon

A tar-carter went on a journey. The deacon came to his wife in the evening, but the chumak suddenly returned. The deacon ran through back gardens and fell over fences as the chumak drove him with a flail. The deacon ran home and fell onto his bed. Now he will know how to eat other people's pies.

What Will I Do, The Poor Fool

What will I do, poor fool that I am? I never sowed any rye or wheat because of these women. Now I sowed a patch of buckwheat, but a gale ruined it, too. Neither buckwheat nor a wife for me now...

ДЖЕРЕЛА ПІСЕНЬ

Буковинські пісні.— К.: Вид. АН УРСР, 1963
 Демущий П. Д. *Українські народні пісні Охматівського хору.*— К.: Музична Україна, 1968
Жартівливі пісні.— К.: Наукова думка, 1967
 Захарченко В. Г. *Народные песни Кубани.* Вып. I.— Краснодарское книжное издательство, 1987
Золоті ключі. Вып. I, II, III.— К.: Мистецтво, 1964
 Квітка К. *Українські народні мелодії.*— К.: Слово, 1922
 Лисенко М. В. *Зібрання творів.* У 20 т. Т. XVII.— К.: Мистецтво, 1954; т. XVIII, 1953
Людвік Куба про Україну. Збірник.— К.: Держ. вид. образотв. мист. і муз. літ. УРСР.— 1963
Народні пісні в записах Г. Верьовки.— К.: Музична Україна, 1974

Пісні з Волині.— К.: Музична Україна, 1970

Пісні Явдохи Зуїхи. Записав Г. Танцюра.— К.: Наукова думка, 1965

Українське народне багатоголосся. Збірник.— К.: Мистецтво, 1963

Чумацькі пісні.— К.: Наукова думка, 1976

НОВІ ЗАПИСИ:

«Косарики сіно косять» (одноголосий варіант). Зап. 13/III—1988 р. в с. Крюковщина Києво-Святошинського району Київської обл. від Рудник Надії Петрівни.

«Ой горе тій чайці». Зап. там же від Рудник Н. П., Климової Ольги Петрівни та Рудника Анатолія Адамовича (с. 75).

«Ой чумаче, чумаче». Зап. там же від Рудник Н. П. та Рудника А. А.

«Поїхав чумак йа в Крим на базар». Зап. 18/VII—1985 р. в с. Нелипівці Кельменецького району Чернівецької обл. від гурту.

«Та нема гірш нікому, як чайці-небозі». Зап. там же. Записав і розшифрував А. І. Іваницький.

ЗМІСТ

А. Іваницький. «Ой ходив чумак...»	5
«The Chumak Went A-Roaming»	13

ЧУМАКИ РУШАЮТЬ У ДОРОГУ

Гей, ішли наші чумаки в дорогу	23
Іде козак у дорогу	25
Пора, мати, жито жати	28
Чумак ярма накладає	32
Чорна хмара наступає	34
Там, за гаєм зелененьким	36
Полетіли сірі гуси	39

**ДОРОЖНІ ПРИГОДИ
ЧУМАЦЬКА ДОЛЯ**

Ой високо та сонечно сходить	43
Іхав да чумак із Дону додому	46
Ой браття чумаки	49
Ой іде чумак дорогою, гей	52
Молодий чумаче, чого зажурився	54
Ішов чумак, ішов чумак з Дону	56
Гей, гей! Ой хто лиха не знає	58
Над річкою, бережком	60
Ох, і не стелися, хрещатий барвінку	62

АЛЕГОРИЧНІ ПІСНІ

Ішли чумаченьки з України	67
Та нема гірш нікому	70
Ой наїхали чумаки з України	73
Ой горе тій чайці	75
Ой горе тій чайці	77
Іхали чумаки ой з України	81
Іхали чумаки	84

ХВОРОБА, СМЕРТЬ ЧУМАКА
ВАЖКА ЗИМИВЛЯ

Поїхав чумак йа в Крим на базар	89
Ой у полі криниченька	93
Ой заслаб чумак, заслаб сіромаха	96
Ой ревнули воли в мальованім ярмі	99
Ой ходив чумак, да ходив бурлак	103
Ой ходив чумак	108
Ішли чумаки цілих три роки	111
Ой чумаче, чумаче, да гей	114
Ой косить хазяїн та на сіножаті	118
Косарики сіно косять	123
Косарики сіно косять	128
Ой сидить пугач в степу на могилі	129
Ой летів пугач та понад возами	132

ПОВЕРНЕННЯ ДОДОМУ
КОХАННЯ

Та болять ручки, та болять ніжки	139
Ой з-за гори та із-за кручі	142
Та вози риплять, та ярма бряжчать	145
Ходє чумак по долині	148
Іхав чумак із Криму додому	150
Горє мені на чужині	153
Насіяли, наорали, нікому збирати	156
Ой ніч моя темная	159
Ой по горі, по горі	161
Чи то воли сивейкі	164
Та запив чумак, та й запив бурлак	166
Гей, сів чумак, гей, сів бурлак	170
Ой ходив же да чумаченько	173
У Києві на ринку	176

КЕШКУВАННЯ. ЖАРТИ

Який чумак нещасливий	181
Зажурився чумачина, що копійки нема	183
Чорна хмара наступає	185

Нотное издание
ЧУМАЦКІЕ ПЕСНИ

Лесенник

Составление и предисловие
ИВАНИЦКОГО АНАТОЛИЯ ИВАНОВИЧА

Перевод на английский язык
Сынгаевского Сергея Петровича
Киев, издательство «Музычна Україна»
На украинском и английском языках

Редактор В. М. Пономаренко
Литературный редактор В. А. Семенно

Художник В. Г. Котляр
Художный редактор Б. С. Куйбіда
Техничи редактори Т. М. Новікова,
Т. Г. Шкарбуненко

Коректори
Г. М. Вільховська, Т. М. Чухаренко

ОИБ № 1556

Здано до набору 11.01.89. Підписано до друку
06.06.89. Формат 70×100^{1/16}. Папір друкарський
№ 1. Гарнітура звичайна нова. Спосіб друку
високий. Умов.-друку. арк. 5,04. Умов. фарбовідб.
6,74. Облік.-вид. арк. 5,04. Тираж 22 000 пр. За-
мовлення № 9-35. Ціна 80 к.

Видавництво «Музична Україна», 252004, Київ,
Пушкінська, 32
Київська книжкова фабрика «Жовтень», 252053,
Київ, Артема, 25.